

ARKKITEHTUURI-
JA DESIGNMUSEO

A—D

Maire
Mattinen

Rakennussuojelu 1970-luvulla

Kiistoja ja kehitystä

MAIRE MATTINEN

Rakennussuojelu 1970-luvulla – Kiistoja ja kehitystä

TOIMITUS

Petteri Kummala

TAITTO JA ULKOASU

Johanna Havimäki

© KIRJOITTAJA JA AD-MUSEO OY

ISBN 978-952-5195-65-1 (PDF)

ADMUSEO.FI

Kansikuva. Näsinlinnankatu,
Tampere 1976. Kuva: Työväen-
museum Werstas.

Rakennussuojelu 1970-luvulla

Kiistoja ja kehitystä

Maire Mattinen

1960–70-luvut muistetaan ajanjaksona, jolloin Suomessa purettiin ennennäkemätön määrä rakennuksia. Myöhemmin on puhuttu jopa purkuvimmas-
ta, jolta eivät säästyneet myöskään nykyään itsestään selvästi arvokkaana
kulttuuriperintönä pidetyt uusrenessanssi- ja jugendtalot. Puhuttiin ”Turun
taudista”, ja Helsingin Puu-Käpylän ja Tampereen Pispalan kaltaiset alueet
olisi menetetty, elleivät eri kansalaisryhmät ja arkkitehtikunta olisi herän-
neet vastustamaan vääjäämättömältä näyttävää kehitystä.

Maire Mattinen käy artikkelissaan läpi tätä suomalaisen arkkitehtuurihisto-
rian vaihetta, joka johti myös siihen, että rakennussuojelu sekä laajempien
aluekokonaisuuksien ja teollisuusmiljöiden suojelu alkoi saada lainvoimaisen
aseman ja vakiintua osaksi rakennetun ympäristön kehittämistä. Artikkel
on erittäin ajankohtainen, sillä 2020-luvulla purkutahti on Suomessa ollut
jopa kiivaampi kuin 50 vuotta sitten. Mattinen kysyykin artikkelinsa lopuksi
”miten tämän päivän purkuvimman pyörteissä voimme hyödyntää 1970-
luvun kokemuksia, jotta välttyisimme ylilyönneiltä. Olisiko meidän syytä
ottaa oppia siitä, miten tuolloin onnistuttiin purkuaallon taltuttamisessa
samalla, kun toimittiin energiakriisin ja laman uhan olosuhteissa ja siitä, että
oleva arkiympäristö on arvokas voimavara, vaikkei sen arvostaminen vielä
olekaan yhteisesti jaettua?”

Arkkitehtuuri- ja designmuseo julkaisee artikkelin kunnioittaakseen 8.9.2025
äkillisesti menehtyneen Maire Mattisen mittavaa rakennussuojelun piirissä
tekemää elämäntyötä. Artikkel on ilmestynyt vuonna 2023 museon julkai-
semassa *Murrosten vuosikymmen: Arki, aatteet ja arkkitehtuuri 1970-luvun
Suomessa* -teoksessa.

Kuva 1. Purkaminen jatkui Helsingissä koko 1970-luvun. Työsuhdeasuntoja käsittävän niin kutsutun Sipoon kirkon (Mannerheimintie 76, Waldemar Aspelin, 1904) purkaminen alkoi 1978. Vanhaa taloa pidettiin ”rumana, huonokuntoisena ja epäkäytännöllisenä”, jugend ei vielä ollut muodissa. Kuva: Johnny Korkman, Helsingin kaupunginmuseo.

Purkuvimma: 1960-luvun perintö 1970-luvulle

Otto-livari Meurmanin johdolla syntynyt *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu* juhlisti kansainvälistä kulttuurimuistomerkkien vuotta 1964.¹ Juhlakirjassa eturivin asiantuntijat kirjoittavat perinteisistä suojelukohteista, kuten linnoista, linnoituksista, kirkoista, kartanoista ja virkataloista sekä vanhimista kansanrakennuksista. Monumenttien lisäksi kirjassa on kuvauksia laajemmista ympäristökokonaisuuksista, joista monet olivat teema-vuoden aikaan uhanlaisia. Kirjassa harmitellaan muun muassa maaseudun autioitumista, paheksutaan kaupunkirakennusten purkamista ja epäillään valmisteilla olevan rakennus-suojelulainsäädännön toimivuutta.² Nils Erik Wickberg puolustaa artikkelissaan painokkaasti uusrenessanssi- ja jugendrakennuksia kuvaten niiden hienostuneita arkkitehtonisia arvoja ja rikkaita yksityiskohtia.³ Se oli radikaali keskustelunavaus 1960-luvulla, jolloin näitä tyyliuuntia useasti vielä väheksyttiin.⁴ Vertailevin kuvaparein Wickberg osoitti muun muassa Huvilakadun ja Mannerheimintien yhtenäisten julkisivurivistöjen rikkoutumisen.

1 Heimala 1964. Julkaisu laadittiin Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon julistaman kulttuurimuistomerkkien vuoden 1964 valmistelua varten.

2 Järventaus 1964, 185–192.

3 Wickberg 1964, 167–178. Wickberg oli jo vuosikymmenen alussa nostanut aiheen esille *Arkkitehti*-lehdessä (6/1960) ja kärjisti mielipiteitään vielä myöhemmissä kirjoituksissaan, esim. Wickberg 1993 (1982), 41–54. Ks. myös Wickberg 1972, 59.

4 Ks. esim. Nissinen 2017b, Laamanen 2017.

Kuva 2. Helsinki, Lönnrotinkatu 11. Kuva: Kari Hakli, Helsingin kaupunginmuseo.

Raju kaupungistuminen ja maaseudun autoituminen alkoivat jo 1950-luvulla, mutta arkea ne olivat seuraavalla vuosikymmenellä.⁵ Ruotsiin muutti neljännesmiljoona kansalaista vuosina 1960–75, ja urbaani-Suomen suurimpia kaupunkeja vaivasi asuntopula. Hyvinvointivaltion rakentamiseksi kaupunkikeskustoja uudistettiin, ja hygienia oli tärkeä lähtökohta. Tasa-arvon mittana oli ”valoa, ilmaa ja vihreyttä kaikille”.⁶ Modernit betonielementtitalot edustivat nousukauden hyvinvointia, sillä ne tarjosivat paremman varustetason ja helppoutta asumiseen.

Vanhojen rakennusten korjaaminen oli laiminlyöty, ja ne saatettiin leimata

korjauskelvottomiksi vain siitä syystä, että niistä puuttui lämmin vesi ja sisä-WC.⁷ Suojelua vastustettiin usein väittämällä, ettei yhteiskunnalla ole varaa tehdä koko kaupungista museota.⁸ Ajan tavan mukaan pikkukaupungit haaveilivatkin uudistavansa rakennuskantansa ja moninkertaistavansa väkilukunsa. Asemakaavojen sallimat, kohtuuttoman suuret rakennusoikeudet johtivat vanhan hylkäämiseen ja talojen rappeutumiseen, eli ne kannustivat suoraaniseen purkuvimmaan ja tehokkaaseen uudisrakentamiseen paikoituskenttineen. Katuja levitettiin, ja uudet kerrostalot vedettiin etäämmälle katulinjasta. Muutamissa puukaupungeissa laadittiin 1960-luvun ”suojelukaavoja”, joissa esitettiin parin vanhimman puutalon säästämistä muistoksi entisistä ajoista, mutta muutoin rakennuskannan oletettiin uudistuvan.⁹ Puukaupunkien hävittämisen taustalla oli myös yleinen näkemys siitä, että puutalot ovat kivitaloja huonompia: niitä pidettiin lahoina ja mätinä.¹⁰ Peter von Baghin sanoin: ”Rakentamisessa hylättiin kaikki pidäkkeet – kaupunkit muuttivat muotoaan ensin tunnistamattomiksi, sitten persoonattomiksi.”¹¹

5 Kautto 1971; Siirala 1971, 51; *Kaupunkitutkimus* 70.

6 Helander 1971, 37–39.

7 Esim. *Rakennuslainsäädännön uudistaminen. Periaatemietintö* 1974; Helander & Sundman 1972, 21, 90, 98, 159. Tilastokeskus jakaa edelleen asunnot hyvin varustettuihin, puutteellisesti ja erittäin puutteellisesti varustettuihin.

8 Esim. Kärki 1971, 2–3; Kärki 1987, 147 ja *Uusikaupunki, Raumankari, Forsby. Kehittyvän kulttuuriympäristön suojelu detaljikaavoituksessa*, 4.

9 Rajaniemi 2017. Esimerkkinä Erik Kråkströmin, Ahti Korhosen ja Esko Korhosen suunnittelema Raahan keskustan asemakaava, joka vahvistettiin vuonna 1967.

10 Helander 1971, 41.

11 von Bagh 2007, 339.

Purkava saneeraus kiihtyi 1960-luvun loppua kohti: vuosikymmenten vaihteessa poistuma oli noin 14 000 asuntoa vuodessa.¹² "Tervehdyttämisen" seurauksena rakennushistoriaa pyyhkiytyi unholaan, kaupunkikuva tärveltyi ja vakiintuneet asukasrakenteet horjuivat. Myös pakkomuutot ja hädät lisääntyivät.¹³ Purkamisen lisäksi asuntojen muuttaminen toimistoiksi ja teollisuuden siirtyminen kaupunkien laitamille näivettivät kaupunkikeskustojen toiminnallista rakennetta.¹⁴ Katumiljöön köyhtyi entisestään, kun kivijalka- ja muiden pienmyymälöiden asiakkaat imettiin pois keskustasta muodikkaisiin ostoskeskuksiin ja automarketteihin, joita alkoi syntyä heti 1970-luvun alussa.¹⁵

1960-luku jätti seuraavalle vuosikymmenelle perinnöksi utopistiset liikennesuunnitelmat, rikkonaisen kaupunkikuvan sekä epärealistisiin kasvuodotuksiin pohjaavat kaupunkien ja kirkonkylien asemakaavat ylimitoitettuine rakennusoikeuksineen.

Vaatus kaupunkisuojausta alkaa näkyä ja kuulua 1970-luvulla

Raju vastareaktio syntyi heti 1970-luvun alussa. Purkamista vastustettiin monella eri rintamalla: pidettiin seminaareja, julkaistiin pamfletteja, tehtiin tutkimuksia ja käynnistettiin erilaisia käytännön projekteja. Ympäristö- ja vaihtoehtoliikkeiden lisääntymisen myötä rakennussuojelua puolustava kansalaistoiminta aktivoitui.¹⁶

Usko jatkuvaan kasvuun alkoi horjua Rooman klubin tilaaman *Kasvun rajat* -raportin ja vuoden 1973 öljykriisin myötä. Tekniikan ja talouden liittoa kritisoitiin, ja huoli ympäristöstä kasvoi.

Vilhelm Helanderin ja Mikael Sundmanin *Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista 1970* vaikutti käänteentekevästi yleisiin asenteisiin sekä suunnittelijoiden ja päättäjien mielialoihin. Helsingin komeiden kivitalojen purkamisen ohella raportissa kannettiin huolta vanhoista puutaloalueista. Kuvaparein osoitettiin ympäristön radikaalit muutokset ja kysyttiin lukijalta "oletko huomannut, että vihreää Helsinkiä muutetaan asfalttiviidakoksi – henkilöautojen ehdoin?".¹⁷ Pamfletista muodostui klassikko, jossa suoraviivaisesti kohdistettiin kritiikkiä epädemokraattiseen päätöksentekoon, mielivaltaiseen purkamiseen sekä autoilun ja suuryritysten etujen suosimiseen. Keskustoihin haluttiin autojen sijaan kävelykatuja.¹⁸ Rakennettu ympäristö alettiin nähdä "demokraattisesti kaikkien yhteisenä perintönä, jota on vaalittava sen arvojen vuoksi".¹⁹

12 Helander & Sundman 1972b, 158.

13 Saneeraus haluttiin tuolloin ymmärtää "tervehdyttämiseksi". Helander & Sundman 1972b, 21, 76, 97; Kivelä 1971; Kervanto Nevanlinna 2012, 79–82.

14 Esim. Helander & Sundman 1972, 11–14, Wickberg 1993, 41–54, Kairamo 1993, 114, Mattinen 1985a, 118, Böök 2018, Rajaniemi 2019, Kuitunen 2019.

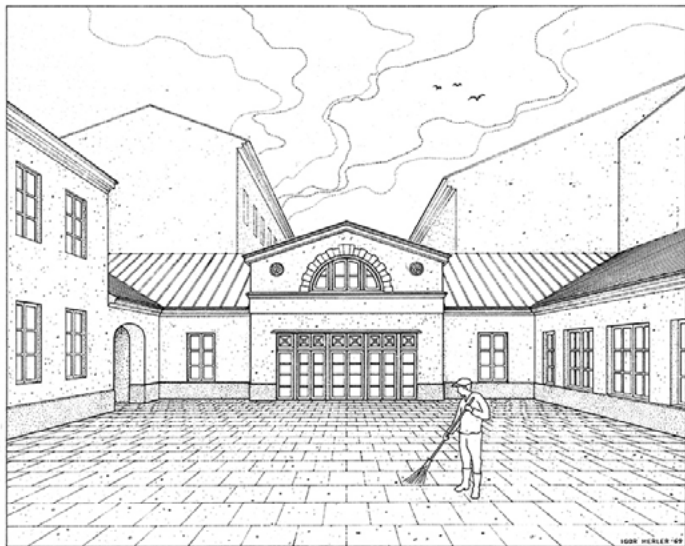
15 Helander 1971, 35; Markelin 1980, 62–69; Kärki 2006/2017. Suomen ensimmäinen automarket oli 1970 avattu Anttila-ketjuun kuulunut Raketti Hämeenlinnassa (<https://teilla.blogspot.com/2013/08/hameenlinna.html>). Maxi-market Leppävaarassa avattiin 1971 (<https://fi.wikipedia.org/wiki/Maxi>). Suurmyymälöistä kaavotuksissa ks. Kallio 1972.

16 Esim. Kuosmanen 1972, Lundsten 1993, El Harouny 1995, Kivilaakso 2017.

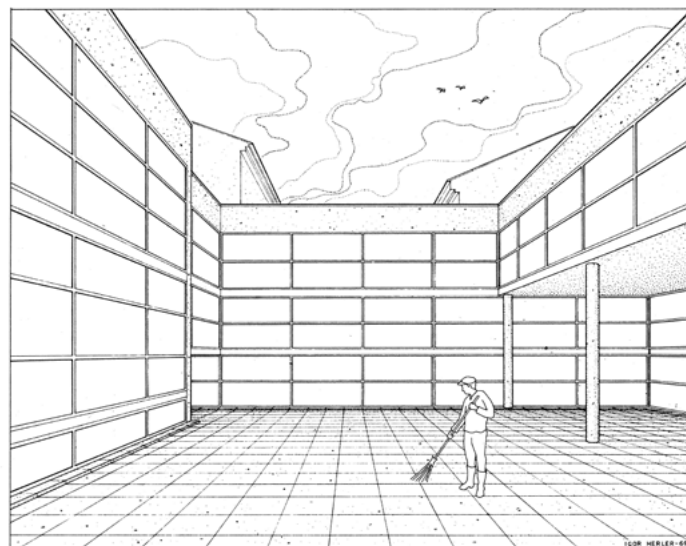
17 Helander & Sundman 1970, 10–12.

18 Suomen ensimmäiset kävelykadut: Tammisaarella 1966, Raahessa 1975, Porissa 1977. Joukkoliikenteen, jalankulun ja pyöräliikenteen asemaa puolustanut Liikennepoliittinen yhdistys Enemmistö ry perustettiin 1968.

19 Kärki 2010, 47; Sundman 1976, 16–17.

Kuva 3a. ”Miksi ei näitä kaupungintalon vanhoja rakennuksia käytetty hyväksi? Myös sisäpihat ja sisätilat ovat arvokkaita rakennuksen osia.”

Kuva 3b. ”Kaupungintalosta tulee tällainen. Vanhat pihat on hävitetty. Katujulkisivu on vain peite kalliille uudisrakennukselle.”

Kuvat kirjasta Vilhem Helander ja Mikael Sundman: *Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista 1970*.

Samaan aikaan yhteiskunnallinen ajattelu vahvistui ja käsitys rakennetun ympäristömme kokonaisvaltaisesta luonteesta selkiytyi. Kaupunkisuojauslainsäädännön lisäksi vaadittiin asuntopoliitiikan uudistamista.²⁰ Helsingin yleiskaavaselvitykseen 1970–72 sisällytettiin sosiologisia tutkimuksia purkualueiden asukkaiden kohtaloista.²¹ Varustetasoltaan puutteellisten asuntojen korjaamisen kustannuksista tehtiin selvitys,²² minkä lisäksi laadittiin asuin ympäristön parantamiseen liittyvä saneeraussuunnitelma ja -ohjelma.²³ Kaupunkiympäristön suojelukysymykset ymmärrettiin aiempaa monipuolisemmin: rakennussuojelun integroiminen maankäytön ohella myös muuhun yhteiskunnan suunnitteluun alkoi näyttäytyä tärkeänä osana rakennussuojelupoliittikkaa.²⁴

Vuoden 1964 rakennussuojelulaki osoitti hampaattomuutensa heti voimaan astuttuaan. Esimerkiksi Helsingissä Heimolan talo ja Hotelli Kämp purettiin, ja Turussa hävitettiin Julinin talon puolustustaistelu.²⁵ Surua jälkipolville aiheutui myös VPK:n, Skohan, Norrménin ja

20 Esim. Helander & Sundman 1972.

21 Esim. Jallinoja 1970; Kivelä 1971; Koskinen, Savisaari 1971; Lankinen 1972a ja 1972b; Helander & Sundman 1972; Mustonen 2010, 79–122.

22 Ks. esim. Kuosmanen, 1973; *Mitä puutalojen korjaaminen on tullut maksamaan*; Vuorinen 1972.

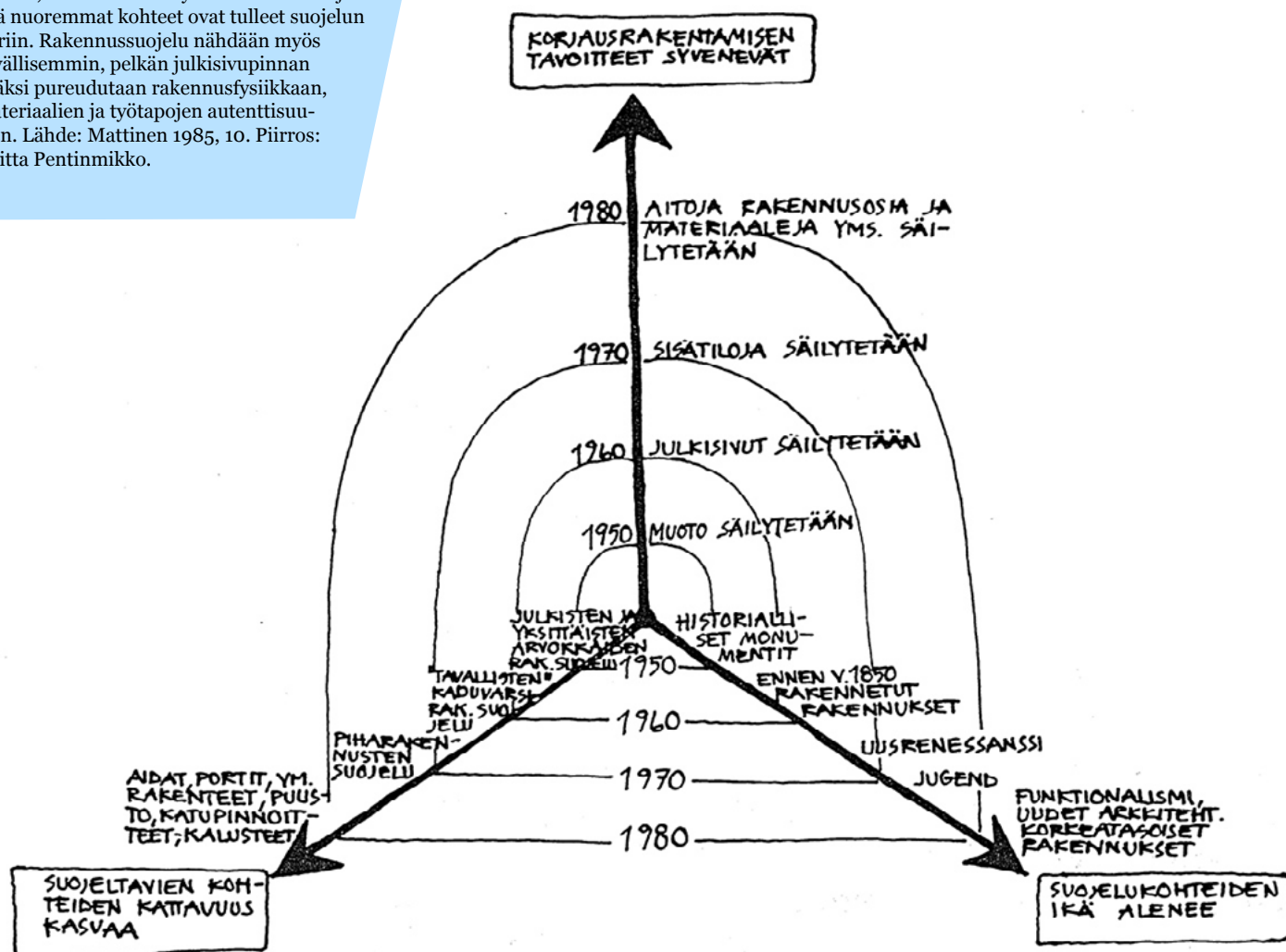
23 *Saneeraussuunnitelma- ja ohjelma I ja II; Saneeraustarkastelu 1973*.

24 *Restauroinnista rakennussuojeluun -näyttelyesitteet 1977 ja 1984*.

25 Theodor Höijerin suunnittelema Kämp purettiin 1965–66 (uuden rakennuksen julkisivut toteutettiin alkuperäisen kopiona) ja Onni Tarjanteen suunnittelema Heimolan talo 1967–69 (Metsäranta 2010, 17–19; Kervanto Nevanlinna 2012, 154–158; Manninen 2005). Julinin talo purettiin 1960-luvun puolivälissä (Kärki 2010, 53).

Brondan talojen purkaminen Helsingissä.²⁶ Turun miljöpoliittinen Enemmistö ry taisteli yhdessä museoviranomaisten kanssa hotelli Hamburger Börsin purkamista ja Vartiovuoren puiston tuhoamista vastaan.²⁷ Turun purkuvimma ja kunnallispolitiikkaan levinnyt korruptio nimettiin myöhemmin "Turun taudiksi".²⁸ Tampereella Kirsi Kunnaksen luotsaama Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys puolusti vuosina 1972–75 tuloksellisesti Kauppahallia.²⁹ Keskustelua suojeluskysymyksistä käytiin vilkkaasti niin päivälehdissä kuin alan julkaisuissa.³⁰

Kuva 4. Suojelutavoitteet ovat muuttuneet yksittäisten monumenttien restauroinnista laajempien ympäristökokonaisuuksien vaalimiseen, samaan aikaan yhä erilaisemmat ja yhä nuoremmat kohteet ovat tulleet suojelun piiriin. Rakennussuojelu nähdään myös syvällisemmin, pelkän julkisivupinnan lisäksi pureudutaan rakennusfysiikkaan, materiaalien ja työtapojen autenttisuuteen. Lähde: Mattinen 1985, 10. Piirros: Anitta Penttimikko.

26 Norrménin talo purettiin 1960, Skohan talo 1965 ja VPK:n talo 1967, kaikkien suunnittelija oli Theodor Höijer, Skohassa yhdessä F. A. Sjöströmin kanssa. Brondan talossa Etelä-Esplanadilla sijaitsi boheemien suosima taiteilijakahvila, mutta rakennus purettiin taiteilijoiden vastustuksesta huolimatta 1972. Ks. esim. Kervanto Nevanlinna 160–162; von Bagh, 343; Metsäranta 2010, 19–20.

27 Hamburger Börs purettiin 1976. Metsäranta 2010, 38–41; Nermes & de Anna 2019; Wickberg 1993.

28 Klami, 1982; Metsäranta 2010, 38–47; Sommar 2012.

29 Kunnas 1973, 95–111; Lounatvuori 1991, 66–67.

30 Esim. Helsingin keskusta ja yleiskaava 4/1970; Kaupunki 5/1971; Saneerataanko Helsinkiä? 1/1972; Rakennussuojelua Oulussa 3/1972; Purkamisesta ja säilyttämisestä 5/1972; Rakennussuojelu-teemanumero 7/1974; Tampere-teemanumero 7/1975.

Pohjoismainen puukaupunkiprojekti nostaa arvostusta, paljastaa ongelmia ja tarjoaa vaihtoehtoja

Puskutraktorit olivat jo ehtineet murjoa puukaupunkeja ja purkamisen vauhti oli kiihtynyt, kun Pohjoismainen puukaupunkiprojekti toteutettiin 1968–1972. Suojeluviranomaisten ja ICOMOS -järjestön³¹ aloitteesta syntyneeseen hankkeeseen osallistui myös korkeakouluja, kaupunkien ja politiikan edustajia, media- ja matkailualan toimijoita sekä kansalaistoimijoita ja asukasaktiiveja.³² ”Käyttäkäämme hyväksi olemassa olevaa” -moton hengessä Puukaupunkiprojektin tavoitteiksi kirjattiin: puurakennuskannan rappeutuminen on pysäytettävä, valtion on tuettava uudisrakentamisen ohella peruskorjausta, saneerauskaavat on muutettava olevat olot huomioon ottaviksi ja kovista korjausmenetelmistä on siirryttävä hienovaraisiin.³³ Projektin tarkoituksena oli tehdä tunnetuksi Pohjoismaille ominaisen puukaupunkiperinnön erityispiirteitä sekä kehittää ideoita ja menetelmiä sen varjelemiseksi. Suomesta mukana oli 25 kaupunkialuetta.³⁴

Kuva 5. Helsingissä osoitteessa Uudenmaankatu 19–21 sijainneet C.L. Engelin suunnittelemaat empire-puutalot purettiin 1976. Tontin myyntisopimuksen mukaisesti valtio kustansi rakennusten purkamisen uudelleenpystyttämistä varten. Hirret makasivat lainapeitteen alla lähes 15 vuotta, kunnes ne 1990 pystytettiin Helsingin yliopiston kasvitieteellisen puutarhan alueelle Kaisaniemenrantaan. Kuva: Kari Hakli 1973, Helsingin kaupungin museo.

31 ICOMOS *International Council on Monuments and Site* on kansainvälinen rakennussuojelun ja restauroinnin asiantuntijajärjestö, joka toimii esim. maailmanperintösopimuksen mukaisena asiantuntijaorganisaationa.

32 Kärki 1993, 65, Kärki 1999, 107–108; El Harouny, 2020.

33 Kärki 1993, 65.

34 Hagner 1972, 22–25; Trästäder i Norden 1971–1973 -julkaisusarja. Loppuraportti: *Trästäder i Norden 1, En presentation av trästäder in Finland, Norge, Sverige, på Färöarna och Island*, 1–12; Pietilä 1974, 63.

Vuosina 1971–73 julkaistu mittava raporttisarja *Trästäder i Norden* dokumentoi eri kaupunkien ja kaupunginosien ominaisuuksia ja ongelmia sekä tarjosi oppilastyönä tehtyjä vaihtoehtosuunnitelmia. Seminaarien, julkaisujen ja artikkelien³⁵ lisäksi Puukaupunki-projektin puitteissa syntyi näyttelyitä³⁶, dokumenttifilmejä ja televisio-ohjelmia. Kunnille viestitettiin rakennussuojelun tärkeydestä muun muassa *Suomen Kunnallislehden* välityksellä.³⁷ Uudenlaista suhtautumista kaavoitukseen ja maapolitiikkaan peräänkuulutettiin, ja asukkaiden mielipiteiden kuulemista korostettiin. Vaihtoehtosuunnitelmissa kehitettiin suojelukaavoituksen periaatteita. Keskusteluissa muistutettiin jatkuvasti niin korjaamisen kansantaloudellisesta merkityksestä kuin rakennussuojelun roolista osana yhteiskunnan asunto-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaa.³⁸

Vähitellen ymmärrettiin, että puukaupunkien avo piilee yksittäisten monumenttien lisäksi ihan tavallisissa asuin- ja talousrakennuksissa ja niiden vihreissä pihoissa, katujen ja torien inhimillisessä mittakaavassa sekä historiaa huokuvissa sisätiloissa.³⁹ Pohjoismaiden puukaupunkiprojekti oli esillä Rakennustaiteen museossa 1973, ja *Arkkitiehti*-lehti omisti paljon palstatilaa hankkeelle.⁴⁰ Julkisuuden myötä arvostus vanhoja puukaupunkeja kohtaan nousi.

Yksi Puukaupunkiprojektin kohteista oli Helsingin Puu-Käpylä, jonka suojelusta 1960–70-lukujen vaihteessa muodostui ensimmäinen näyttävä virstanpylväs asiantuntijoiden ja kansanliikkeen menestyksekkäästä yhteistyöstä.⁴¹ Arkkitehtiopiskelijat tekivät rakennusten korjaussuunnitelmia yhdessä asukkaiden kanssa. Lehtikirjoitusten ohella laadittiin vetoomuksia päättäjille, joiden oli vähitellen myönnettävä, että varsin tiiviisti rakennetun alueen pihat olivatkin viihtyisiä ja vihreitä, asuntopohjat olivat tehokkaita, eivätkä korjaamisen kustannukset olisi sittenkään ylitsepääsemättömiä. Koekorjausten jälkeen kaikki Puu-Käpylän rakennukset korjattiin, ja hanketta esiteltiin Suomi rakentaa 5-näyttelyssä 1976.

Helsingissä Puu-Käpylän vanavedessä taistelu Puu-Vallilan säilyttämiseksi alkoi 1970-luvulla, ja seuraavan vuosikymmenen alussa alue sai suojelukaavansa. Muutama korjattu talo oli jopa asuntomessukohteena 1981. Ruoholahden ”Sadan markan villat” piti 1976–80 asuntotuotanto-ohjelman mukaan purkaa, mutta 1978 ne päätettiin säilyttää. Tampereella Amurin suojelu epäonnistui, mutta Pispalasta käyty kiivas taistelu johti lopulta säilyttävään ratkaisuun.⁴²

35 Mm. *Arkkitiehti* 6/1972; Kallio 1972, 38–43.

36 Mm. Käpylää ja Vallilaa koskeva näyttely Rakennustaiteen museossa 1971; Pohjoismaiden Puukaupunki -näyttely Rakennustaiteen museossa 1973; Suomalainen kaupunkiperinne -näyttely Mikkelissä 1971.

37 Esim. Helander 1972b.

38 Kärki 1972a, 6–10; Helander 1972b, 10–16; Maula 1992, 188; Koivula, Nurmi-Nielsen 1982, 24; *Arkkitiehti* 6/1972.

39 Ks. esim. Nordli 1972; ”Rakennus- ja ympäristösuojelun puolesta”, 1972.

40 Puukaupunki-teemanumero 6/1972. Puukaupunkeja esiteltiin myös muissa *Arkkitiehti*-lehden numeroissa: Vanha Porvoo 3/1971; Käpylä, Puu-Vallila, Port Arthur 2/1972; Vanha Raahe 2/1973; Pispala 4/1975.

41 Ks. Lundsten 1993, Kivilaakso 2017, 14 ja 41.

42 Helander & Sundman 1982, 99–101; Kuitunen 2019; Jarva ym. 1982.

Kuva 6. Helsingin Puu-Käpylän suojeluprosessista muodostui kannustava esimerkki kansalaisliikkeiden, asiantuntijoiden ja median yhteistyön voimasta. Kaupunginosan suojelukaava vahvistettiin 1971. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva 7. Puu-Vallila, Helsinki.
Kuva: Kari Hakli, AD-museo.

Porvoon vanhan kaupungin suojelupyrkimykset juontuvat jo 1800-luvun lopulta, ja 1933 alue oli julistettu "vanhaksi kaupunginosaksi".⁴³ Suojelukaavan laatimisesta päätettiin 1960, ja vuonna 1966 tavoitteet ohjelmoitiin uudelleen. Kaavatyön taustaksi laadittiin yksityiskohtaiset inventoinnit ja selvitykset niin rakennuksista tontteineen, aitoineen ja kasvillisuuksineen kuin tori- ja katutiloistakin. Rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma julkaistiin 1972.⁴⁴ Vuosina 1974 ja 1975 vahvistettuja asemakaavoja pidettiin modernin suojelukaavoituksen pioneiritöinä.⁴⁵ Pekka Kärjen mukaan "uutuutena oli, että ensimmäistä kertaa rakennuskohtaisia suojelumääräyksiä annettiin 'runsaalla kädellä', uudisrakentamiselle annettiin rakentamistapaohjeita ja sekakäytöllä pyrittiin sosiaalisen ja elinkeinorakenteen säilymiseen ja piharakennusten käytön jatkumiseen."⁴⁶ Tuolloin suojelu rajoittui kadunvarsirakennuksiin, eikä pihan perän talousrakennuksia vielä toh-

43 Järnback; Salmela 2020.

44 Porvoossa ensimmäiset kaupunki-inventoinnit oli tehty jo 1947 (Kärki 2010, 51). Suojelukaavaa varten 1960-luvulla laaditut inventoinnit koottiin julkaisuksi *Vanha Porvoo. Vanhan Porvoon rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma*, joka ilmestyi 1972.

45 Restauroinnista rakennussuojeluun 1977 ja 1984, 11; Badermann 1979, 38–42.

46 Kärki 1993, 63.

Kuva 8. Vanhan Porvoon suojelukaavaa laadittiin 1966 lähtien. Vuonna 1975 vahvistetusta kaavasta muodostui malliesimerkki muille puukaupunkialueille. Kuva: AD-museo.

dittu määrätä säilytettäväksi. Porvoon suojelukaavaa kritisoitiin myöhemmin tavoitteista palauttaa 1800-luvulla uusrenessanssiasun saaneita rakennuksia takaisin 1700-luvun alkuperäiseen asuunsa.⁴⁷ Tästä tavoitteesta luovuttiin myöhemmin, eikä siihen palattu enää uudemmissa suojelukaavoissa.

Vanhan Rauman suojelukaavaa työstettiin Jukka Koivulan luotsaamana seitsemän vuoden ajan yhteistyössä asukkaiden ja kiinteistönomistajien kanssa.⁴⁸ Aiemmin syntyneiden ympäristövaurioiden suhteen pyrittiin kaupunkikuvan eheyttämiseen, ja täydennysrakentamiselle annettiin määräyksiä. Vuonna 1981 vahvistetussa asemakaavassa oli kaksitasoisia suojelumääräyksiä, joista lievempi oli suositusluonteinen. Piharakennusten säilymisestä oltiin Raumallakin huolestuneita, mutta vain osa niistä sai suojelumerkinnän. Korjaustoimintaa tuettiin muun muassa käynnistämällä ”remonttikirvesmieskursseja” ja julkaisemalla korjaus-, muutos- ja rakentamisohjeita kätevinä kortteina.⁴⁹ Kaupunki kunnosti omistamiaan puutaloja. Valtion myöntämän lainan ohella yksityiset saivat taloudellista tukea Vanha Rauma Säätiöltä. Vanha Rauma Yhdistys käynnisti talkoovoimin vanhojen rakennusosien kierrätyksen jo 1970-luvulla. ”Varaosapankista” korjaajat saivat muun muassa purkutaloista pelastettuja vanhoja ovia, ikkunoita, kaakeliuuneja ja heloja.⁵⁰ Rauman suojelutoiminta onkin huomioitu useilla palkinnoilla,⁵¹ ja sitä on esitelty esimerkiksi Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanjassa⁵² ja Suomi rakentaa 6-näyttelyssä.

Teollisen perinnön suojelu herää

Pittoreskit ruukinympäristöt nousivat meillä samoin kuin Ruotsissa tutkimuksen ja suojelun piiriin 1960–70-lukujen vaihteessa. Teollisuusmiljööt alettiin nähdä sekä teknologian kehityksen että arkkitehtuurin muistomerkkeinä.⁵³ Se merkitsi perinteisen rakennusmuistomerkkikäsitteen laajentamista ja yhteistyötä historian tutkimuksen eri alojen kesken.⁵⁴ Rakennustaiteen museo käynnisti 1979 viiden näyttelyn sarjan, jossa käsiteltiin teollisuuden eri kehitysvaiheita, työväen asutokysymystä, työympäristön suunnittelua sekä rautatiemiljöitä. Lisäksi Suomi osallistui vuodesta 1978 lähtien kansainvälisen, teollisuushistoriaa tutkivan ja puolustavan yhdistyksen TICCIH:n toimintaan.⁵⁵

Industrialismin ajan rakennuskanta tuli laajasti uhanalaiseksi 1970-luvun alussa. Taustalla olivat teollisuuden rakenteelliset muutokset, tekniikan kehittyminen ja koventunut kilpailu. Tuotantovoimat alkoivat keskittyä suurempiin yksiköihin. Tekstiiliteollisuutemme oli

47 Mattinen 1985a, 63, 103.

48 Vanhan Rauman asemakaavan muutossuunnitelmia oli laadittu myös oppilastyönä, esim. Helminen, Reino 1972.

49 *Vanha Rauma*, 45–63. Kaavoitustyön aikana varauduttiin myös käytännön korjaustoimintaan. Tehtiin liikennekokeiluja ja tarjottiin työharjoittelumahdollisuuksia opiskelijoille.

50 Mattinen 1985a, 83.

51 Esim. Rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelun valtionpalkinto 1979 myönnettiin Rauman kaupunkisuunnittelijoille (arkkitehdit Joukamo, Koivula, Nurmi ja Sillanpää) ja SAFA-palkinto myönnettiin 1982 Rauman kaupungille.

52 Koivula & Nurmi-Nielsen 1982.

53 Esim. Knapas 1977; Härö 1979.

54 Härö & Koskinen 1999, 146–148.

55 TICCIH:n (*The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage*) puitteissa tehty yhteistyö oli alkanut jo 1975, mutta virallinen perustaminen tapahtui 1975. Mattinen 1985b, 9, 25, 27.

hiipumassa tuotannon siirryttyä halvemman työvoiman maihin. Keskustoissa vesivoimaa aiemmin hyödyntänyt raskas teollisuus työnnettiin kaupungin laitamille tai lähikuntiin.⁵⁶ Kalliit keskustatontit olivat haluttua uudisrakennusmaata. Punatiiliympäristöjä ei arvostettu; pikemminkin työläishistoriasta haluttiin eroon. Vanhat teollisuusrakennukset nähtiin arvottomina, likaisina, synkkinä, rumina ja vanhanaikaisina.⁵⁷ Tehtaiden purkaminen kiihtyi, mutta samaan aikaan virisi myös teollisuushistorian tutkimus ja dokumentointi.⁵⁸

Teollisuutemme tärkeimmän miljöön Tammerkosken ja erityisesti Tampereen Verkatehtaan säilyttämistä koskeva kiivas taistelu alkoi 1974.⁵⁹ Prosessin alusta lähtien käytiin julkista keskustelua paikallisissa ja valtakunnallisissa lehdissä, ja muun muassa *Arkkitehti*-lehti omisti seuraavana vuonna kokonaisen numeron Tampereen suojelukiistoille.⁶⁰ Pirkanmaan Perinnepoliittinen yhdistys haki koko alueen suojelua, ja Museovirasto ja monet valtakunnalliset järjestöt tukivat esitvstä.

Kuva 9. Tampereen Verkatehtaan suojelukiistasta ja purkamisesta muodostui käännekohta teollisuusperinteen arvostamiselle ja säilyttämiselle. Kuva Kari Hakli, AD-museo.

56 Mattinen 1985b, 11.

57 Mattinen 1985b, 64.

58 Mattinen 1987b, 177–198.

59 Suojelualoitteen teki Pirkanmaan Perinnepoliittinen yhdistys. Nuto 1993; Mattinen 2020.

60 *Arkkitehti* 7/1975.

Verkatehdas oli siirtänyt toimintansa kosken varrelta kaupungin laidalle jo 1967.⁶¹ Päättäjät halusivat pyyhkiä teollisen historian pois keskustasta. Haluttiin katsoa tulevaisuuteen ja rakentaa kaupungista moderni, kulttuuriin ja koulutukseen keskittyvä menestyjä. Ajan ihanteita noudattaen Tammerkosken ympäristö oli tarkoitus uudistaa kokonaan rakentamalla avointa kaupunkirakennetta lamellitaloineen ja torneineen.

Verkatehtaan suojeluprosessista muodostui tragikoominen näytelmä.⁶² Väliaikaisia toimenpidekieltoja määrättiin ja niistä valitettiin. Tehtaan johto vaati valtiolta korvauksia. Valtioneuvosto käsitteli asiaa tuloksetta lukuisia kertoja kolmen eri hallituksen aikana. Opetusministeriö selvitti korvausongelmaa löytämättä ratkaisua, ja presidentti Kekkonenkin otti 1974 kiistaan kantaa myllykirjeellään. Verkatehtaan toimitusjohtaja käynnisti purkamisen 1976, mutta valtioneuvosto keskeytti työt ja päätti kuuden rakennuksen suojelusta; yksi oli ehditty jo purkaa. Välillä purkuilmoitusta koskeva kirjekin oli kateissa, ja opetusministeri Väyrynen harmitteli ”herrasmiehsopimuksen” rikkoutumista. Yhtiö valitti korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka puolestaan kumosi Valtioneuvoston suojelupäätöksen 1977. Tehtaanjohtajan päätöksellä Verkatehtaan savupiippu kaadettiin Tampereen 198-vuotispäivänä 1.10.1977, ja Verkatehtaan rakennukset purettiin vuoteen 1981 mennessä lukuun ottamatta kahta, sittemmin kaavalla suojeltua rakennusta. Puretun Verkatehtaan paikalle nousi Hotelli Ilves ja liikekeskus Koskikeskus, joita ei yritettykään sopeuttaa teolliseen ympäristöönsä.⁶³

Verkatehdas menetettiin, mutta sen purkamisesta muodostui symbolinen alku pu-natiilitehtaiden suojelulle Suomessa. Säilytettyjä tehtaita otettiin enenevässä määrin uuteen käyttöön työpajoiksi, juhla- ja konserttitiloiksi, teattereiksi, asunnoiksi, liiketiloiksi, museoiksi ja niin edelleen. Hyviä esimerkkejä löytyy muun muassa Helsingistä, Forssasta, Vaasasta, Hämeenlinnasta, Riihimäeltä, Oulusta, Pietarsaaresta, Porista, Tervakoskelta ja Tampereelta, jossa kosken ympärillä Verkatehtaan purusta huolimatta säilyi paljon teollisuusrakennuksia.⁶⁴ Oppilastyönä tehtiin lukuisia vanhojen teollisuusrakennusten inventointeja ja uudelleenkäyttöehdotuksia,⁶⁵ ja kokemuksia koottiin myös ulkomailta.⁶⁶

Verlan puuhiomon ja pahvitehtaan kohtalo on oivallinen esimerkki omistavan yrityksen kulttuuritahdosta. 1960-luvulla lakkautettu vanha tehdas oli säilynyt laitteineen autenttisenä. Sen viimeinen toimintapäivä tallennettiin elokuvana. Verlan tehdasmuseo avattiin Kymiyhtiön 100-vuotisjuhlien yhteydessä 1972.⁶⁷

61 Putkonen 2018, 253.

62 Metsäranta 2010, 25–32.

63 Lähteenmäki 2017; Mattinen 2020. 1986 valmistuneen Hotelli Ilveksen suunnitelli arkkitehti Maunu Kitunen 1986, ja 1988 valmistuneen Koskikeskuksen arkkitehti Antti Tähtinen.

64 Mattinen 1985, 61, 90–93, Putkonen 1989, 67–73, Putkonen 2001, 128–130.

65 Esim. *Tammerkosken teollisuuden ja rakentamisen historiaa*; Alanko & Mäkinen 1980; *Vanhojen rakennusten uudelleenkäyttö*; Suonto 1981.

66 Miettinen 1985.

67 Niinikoski 2001.

Kuva 10. Helsinki oli vielä 1960 koko maan mittakaavassa merkittävä teollisuuskaupunki, mutta seuraavien 20 vuoden aikana teollisuuden työpaikkojen määrä väheni yli 50 prosentilla. Hietalahden- ja Ruoholahdenrannan teollisuus-
rakennusten rivistö oli uhanalainen 1970-luvulla. Korttelin keskelle jäi lopulta pieni Theodor Höijerin piirtämä makasiini. Muutoin niin sanotun Kirjatalon korttelin tuotantorakennukset purettiin 1984 suojeluyrityksistä huolimatta. Rikkaasti profiloitu, punatiilinen Kirjatalo (ent. puusepantehdas, Grahns, Hedman & Wasastjerna, 1895) korvattiin 7-kerroksisella asuinrakennuksella. Viereisessä korttelissa Valion juustovarasto (Maunu Siitonen, Jerro Laasmaa 1941, 1955) sekä entiset kemiantutkimussäätiön ja Valion laboratoriot säilyivät, ja ne muutettiin 1990-luvun alussa hotelliksi. Kuva: AD-museo.

Rakennussuojelun edellytyksiä kehitetään

Vuoden 1964 laki kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta osoittautui suureksi pettymykseksi.⁶⁸ 1970-luvulla sen nojalla kyettiin suojelemaan ainoastaan 22 rakennusta.⁶⁹ Suojeluesitykset jäivät jumiin lääninhallituksiin tai valtioneuvostoon epäselvien korvauskysymysten takia.⁷⁰

Ratkaisua etsimään asetettiin rakennussuojelukomitea, jonka mietintö valmistui 1974.⁷¹ Komiteassa oli ympäristö- ja kulttuurihallinnon ohella edustusta maankäytön suunnittelun, rakennuslainsäädännön, arkkitehtuurihistorian, rakennustekniikan ja yhteiskuntapolitiikan aloilta.

Rakennussuojelukomitean mietintö loi pohjan nykyaikaisille suojelukäytännöille. Se laajensi suojelun näkökulmaa esittelemällä maamme monimuotoista kulttuuriympäristöä, joka nähtiin yhteiskunnan yhteisenä voimavarana.⁷² Mietintö tarjosi rakennussuojelulle teoreettisen viitekehyksen ja määritteli keskeiset käsitteet. Komitea teki näkyviksi rakennusperinnön arvot ja arvottamisen, ja mielenkiintoinen uusi näkökulma oli muun muassa rakennetun ympäristön arvojen erottaminen konkreettisiin ja abstrakteihin käyttöarvoihin.⁷³ Komiteamietinnössä myös suojelu jaettiin kahteen kategoriaan. Erityissuojelulla tarkoitettiin tiettyihin alueisiin, niiden osiin tai yksittäisiin rakennuksiin kohdistuvaa suojelua.⁷⁴ Yleisellä suojelulla puolestaan tarkoitettiin hyvien edellytysten luomista rakennussuojelulle joko rajoituksin tai kannustavin ja tukevin toimenpitein. Tämä vastasi hyvin kansainvälisessä suojelukeskustelussa tutuksi tullutta käsitettä ”integroitu suojelu”. Sen mukaan rakennussuojelu integroidaan maankäytön suunnitteluun ja laajemmin yhteiskunnan politiikkaohjelmiin.

Rakennussuojelukomitea teki ehdotuksia lainsäädännön uudistamiseen ja antoi suosituksia eri vastuutahoille. Kantaa otettiin niin hallinnon uudistamiseen, korjaamisen taloudellisiin tukimuotoihin, purkamisen luvanvaraisuuteen kuin alan koulutuksen ja sivistystyön tehostamiseenkin.⁷⁵ Lain käsittely hukkui kuitenkin poliittisen päätöksenteon rattaisiin vuosikausiksi, ja uusi rakennussuojelulaki tuli vesitettynä voimaan vasta 1985.⁷⁶

Myös rakennuslain uudistaminen oli vireillä samaan aikaan. Vuonna 1974 valmistuneessa perieriaatemietinnössä rakennussuojelua tuettiin vahvasti, mutta mietintö ei johtanut rakennuslain kokonaisuudistukseen. Vanhaa, vuonna 1958 voimaantullutta rakennuslakia muutettiin sittemmin 66 kertaa, kunnes uusi maankäyttö- ja rakennuslaki valmistui vasta 1999.⁷⁷

68 *Asuin ympäristön suunnitteluperiaatteet*, 59; Härö & Santaholma 1999, 29–33.

69 Kairamo 2006, 24.

70 Metsäranta 2010, 64.

71 *Rakennussuojelukomitean mietintö*, I–III. Komitean puheenjohtajana toimi rakennusneuvos Mikko Mansikka Sisäasiainministeriön Kaavoitus- ja rakennusosastolta ja päätoimisena sihteerinä tutkija Pekka Kärki Museovirastosta.

72 Härö & Kärki 2020.

73 *Rakennussuojelukomitean mietintö*, VI.

74 *Rakennussuojelukomitean mietintö*, 99–100.

75 *Rakennussuojelukomitean mietintö*, 95–145.

76 Metsäranta 2010, 78.

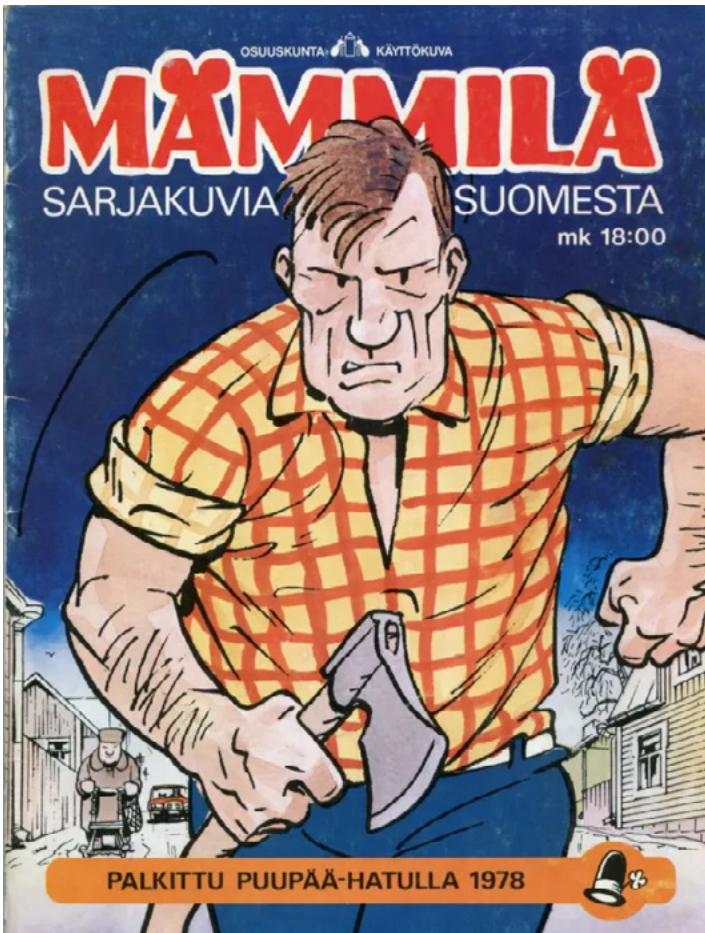
77 Lahti 2020, 6.

Lakiuudistusten edetessä etanan vauhtia oli tärkeää valmistella muita, rakennussuojelua käytännössä tukevia toimenpiteitä. Hyväksi työkaluksi muodostuivat sisäasiainministeriön 1977 julkaisemat ohjeet, joiden mukaan suojelua oli aina pidettävä ensisijaisena vaihtoehtona.⁷⁸ Ohjeissa neuvottiin muun muassa, että uudisrakentamista varten annetuista määräyksistä tulee joutaa vanhoja rakennuksia korjattaessa.⁷⁹

Tärkeä rakennussuojelun edellytyksiä parantava tekijä oli myös rakennussuojelun hallinnon tehostaminen. Museoviraston organisaatiouudistuksen yhteydessä 1972 perustettiin erillinen rakennushistorian osasto ja suojelun parissa työskentelevien henkilöiden määrä kasvoi.⁸⁰ Yhteistyö muiden viranomaisten, kuten kaavoitus-, rakennus-, asunto- ja ope-

tusviranomaisten ja kuntien kanssa tuki oleellisesti suojelutavoitteita.⁸¹ Koko 1970-luvun kestäneen kiistelyn jälkeen perustettiin 1983 ympäristöministeriö, jonne luonnonsuojelun ohessa siirrettiin aiemmin sisäasiainministeriön vastuulla olleet asuntoasiat sekä rakentamiseen ja maankäytön suunnitteluun liittyvät ohjaustehtävät. Seutukaavaliittoja ja lääninhallituksia patistettiin aktiivisuuteen rakennussuojeluasioissa. Myös kuntien kaavoitusresurssit kasvoivat.⁸² Museokenttä heräsi vähitellen rakennetun ympäristön vaalimiseen Turun ja Keski-Suomen maakuntamuseot eturintamassa.⁸³

Kuva 11. Hämäläisen kirkonkylän elämästä kertova *Mämmilä*-sarjakuva alkoi ilmestyä 1975. Tarmo Koiviston piirtämään arkitodellisuuteen mahtuu niin linjakkaan kaavoituksen, modernien liikerakennusten, vallankäytön ja liikelounaiden kuin ajanmukaisten purkusuunnitelmienkin kritiikkiä.

78 Esim. *Asuntojen ja asuinympäristöjen saneerauksen suunnittelu kunnassa; Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa*.

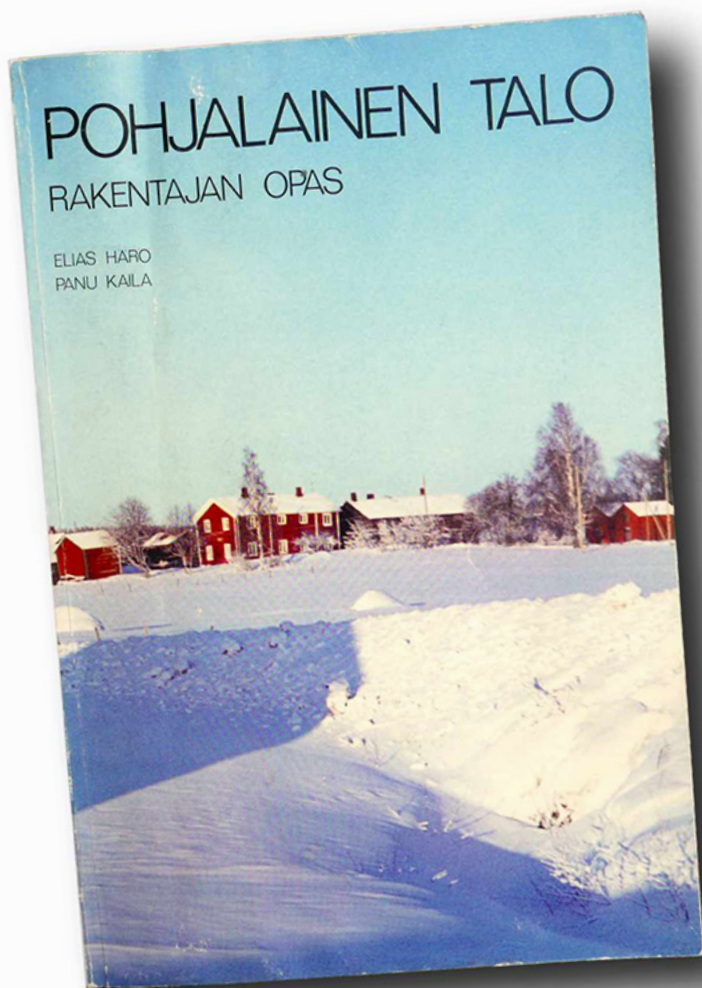
79 *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa*, 18–22.

80 Rakennushistorian osasto jaettiin 1975 rakennuskulttuuri- ja restaurointitoimistoihin. Kärki, 2020; Kärki 2010, 52; Härö 2010, 151. Ks. myös *Tiedotusnäyttely 1972, 3; Restauroinnista rakennussuojeluun – rakennuskulttuurin hoitoa sadan vuoden aikana* -näyttelyesitteet 1977 ja 1984, 11.

81 Kärki 2010, 52.

82 Maula 1992, 181–185; *Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa*; Rautsi & Santaholma 1987, 11–39.

83 Kärki 2010, 51, 52, 55–56, 59–60. *Museotoimen aluehallintokomitean mietintö*, 69–72.

Tieto ja osaaminen – välttämättömiä edellytyksiä rakennussuojelulle

Tieto rakennetun ympäristön historiasta ja arvoista lisää vanhan arvostamista sekä halua säilyttää ja huoltaa sitä. Kaavoitustyön pohjaksi alettiinkin yhä terhakkaammin vaatia kulttuuriympäristön ja rakennetun ympäristön inventointeja. 1970-luvun alussa tieto oli niukkaa ja tasoltaan vaihtelevaa. Kattavimpia olivat seutukaavaliittojen selvitykset,⁸⁴ jotka muodostivat pohjan ensimmäiselle, vuonna 1979 julkaistulle valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelolle. Se sisälsi yhteensä 1309 kohdetta.⁸⁵

Museovirasto käynnisti samana vuonna maanlaajuisen rakennuskulttuurin luettelointihankkeen. Kunnianhimoisena tavoitteena oli yhdenmukaistaa tieto maamme kulttuuriympäristöistä, luoda ”Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo”.⁸⁶ Puutteelliset resurssit ja kömpelöt pahvilomakkeet vaikuttivat kuitenkin siihen, että tavoite toteutui vain osittain. Digitaalisuus oli vielä kaukainen haave.

Kiinnostus yhdyskuntasuunnittelun, rakennushistorian, suojelun ja korjausrakentamisen koulutusta kohtaan kasvoi erityisesti arkkitehtiosastoilla.⁸⁷

1970-luvun lopulla pyrittiin kehittämään myös perinnerakentamisen taitoja, ja taidehistorian ja museologian koulukseen sisällytettiin rakennussuojelu. Rajuja energiakorjauksia ja uusimista suosivien tavoitteiden rinnalle alkoi vähitellen ilmestyä hienovaraisempia korjausohjeita, kuten Elias Härön ja Panu Kailan kirjoittama *Pohjalainen talo* -kirja.⁸⁸ Talonkorjaajille tarjottiin alueellisia oppaita, lehtiartikkeleita ja erilaisia korjausneuvontapalveluja.⁸⁹

84 Eri tasoista seutukaavaliittojen inventoinneista Satakunta oli edelläkävijä kattavien selvityksineen. Putkonen 1979; Härö 1987, 29; Kärki 2010, 51.

85 *Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Yhteenveto v. 1979 käytettävissä olevien inventointien pohjalta.*

86 *Rakennuskulttuurin luettelointi 1979/1984*; Kärki 2010, 59.

87 Maula 1992, 181–185; Helander 1977c, 7–8.

88 Ks. myös Hoito- ja korjausohjeet, 29–153. Kaila 1980; Rieki, Puurunen, Ruotsalainen, 1978; Osara 1976a ja 1976b; Kärki 1972b, 49; Valanto 1974; Jokilehto 1971, 58–63. Kansainvälisiä vaikutteita kantautui niin ICOMOSin kuin kansainvälisen restaurointikeskuksen, ICCROMin kautta. Kts myös Kaila 2000, 67–96.

89 Museovirasto järjesti korjausneuvontaa Porvoossa 1973 alkaen, Yli-Lauroselan talomuseossa (restaurointi 1972–77) Ilmajoella oli korjausnäyttely Kivijalasta kurkikirteen ja korjausneuvontaa 1978 alkaen. 1970-luvun lopulla aloittivat myös neuvontapuhelimet ja kyselypalstat eri lehdissä, kuten *Helsingin Sanomien* ”Kodin linja” 1979–80, joka koottiin *Pesänrakentajan perustieto* -julkaisuksi. Korjausohjeita julkaistiin myös sisustuslehdissä, Asuntohallituksen *AH-uutisissa* jne.

Kuva 12. Elias Härön ja Panu Kailan kirjoittama *Pohjalainen talo – Rakentajan opas* ilmestyi 1976.

Kuten yllä esitetyistä esimerkeistä käy ilmi, asukas- ja kansalaisjärjestöjen, kotiseutuaktivistien ja rakennussuojelun alan asiantuntijajärjestöjen osuus rakennuskulttuurin vaalimisessa oli usein ratkaiseva.⁹⁰ Monesti suojelualoite tuli vapaaehtoisilta toimijoilta. Asukkaiden äänekäs vastarinta ja julkinen keskustelu alkoivat näytellä yhä suurempaa osaa rakennussuojelussa, vaadittiin vuorovaikutteisempaa suunnittelua.⁹¹ Keskusteluissa paikan henki, *Genius Loci*, ja rakennetun ympäristön omaleimaisuus nostettiin tärkeiksi arvoiksi.⁹²

Erilaiset teemavuodet ja kampanjat muokkasivat osaltaan yleistä mielipidettä ja tuottivat uutta aineistoa rakennussuojelun tueksi. Vuonna 1975 vietettiin Euroopan arkkitehtuuriperinnön vuotta, joka näkyi meilläkin, vaikkei Suomi vielä ollutkaan Euroopan neuvoston jäsen.⁹³ Rakennustaiteen museossa oli esillä eurooppalaista kulttuuriperintöä vaalivan Europa Nostran näyttely Perinne ja tulevaisuus. Vuosina 1979–80 järjestettiin kouluille laajapohjainen ympäristön suojelun teemavuosi ”Viihtyisä ympäristö”, jonka puitteissa Suomen arkkitehtiliitto SAFA julkaisi opettajille suunnatun tuhdin virikekirjan oheisaineistoinen.⁹⁴

Ammattilehdistössä rakennussuojelu oli säännöllisesti esillä koko 1970-luvun ajan. *Arkkitehti*-lehdessä tarjottiin tilaa muun muassa puukaupunkisuojelulle, rakennussuojelulle ja restauroinnille sekä vanhojen rakennusten uuskäytölle. Muita näkyviä teemoja olivat Helsingin keskustan vaalinen ja Suomenlinna sekä Tampereen jugend ja Koskikeskus.⁹⁵ Vanhat teollisuusympäristöt ja niiden suojelu olivat näyttävästi esillä myös *Tiili*-lehdessä.⁹⁶ Aikakausi- ja sanomalehdet nostivat mieluusti otsikoihin suurimpia rakennussuojelutekijöitä. Tämä herätteli päättäjiä ja vaikutti ratkaisevasti yleisiin asenteisiin. *Helsingin Sanomat* julkaisi kaupungin vanhojen korttelien historioita, jotka koottiin myöhemmin suosituiksi kirjoiksi.⁹⁷

Millainen perintö jäi 1980-luvulle?

1980-luvulla summattiin monin tavoin edellisen vuosikymmenen saavutuksia. Helander ja Sundman kiersivät maata valokuvaajien Eeva ja Simo Ristan kanssa ja kokosivat näkemyksensä Rakennustaiteen museon Miltä näyttää maamme -näyttelyyn 1982.⁹⁸

90 Maininnan ansaitsee myös esim. Rakennustaiteen seura, joka toteutti Katajanokan rakennusten kuntoselvityksen 1974 (Mansikka, Anu 1974).

91 Järventaus 1962; Kuosmanen 1972; Härö 1981; Lundsten 1993; Kivilaakso 2017; Kasanen & Ahonen 1973, 17–37.

92 Tanner 1974; Meurman 1964, 12.

93 *European Charter of the Architectural Heritage – 1975*; Ehrström, Kärki, Mattinen, & Salastie 2015, 349–357.

94 Härö ym. 1980.

95 *Arkkitehti*-lehdissä rakennussuojelu, kaupunkisuojelu tai restaurointi oli esillä numeroissa 4/1970, 3/1971, 1/1972, 2/1972, 3/1972, 4/1972, 5/1972, 6/1972, 2/1973, 3/1973, 4/1973, 6/1973, 1/1974, 7/1974, 2/1975, 4/1975, 5-6/1975, 7/1975, 2/1976, 1/1977, 5/1977, 6/1977, 7/1977, 8/1977, 4/1978, 5-6/1978, 2/1979, 3/1979, 4/1979, 7/1979, 1/1980.

96 *Tiili*-lehdissä 1970-luvulla rakennusperintöä ja sen vaalimista käsiteltiin mm. numeroissa: 4/1973, 4/1974, 2/1975, 4/1976, 2/1978, 2/1979, 3/1979, 4/1979 ja 4/1980.

97 Ensimmäinen *Helsingin vanhoja kortteleita* -kirjasarjan osa *Puhvelista Punatulkkuun ilmestyi* 1975 ja siitä otettiin heti useita painoksia. Sarjan loput neljä osaa ilmestyivät 1980- ja 90-luvun kuluessa.

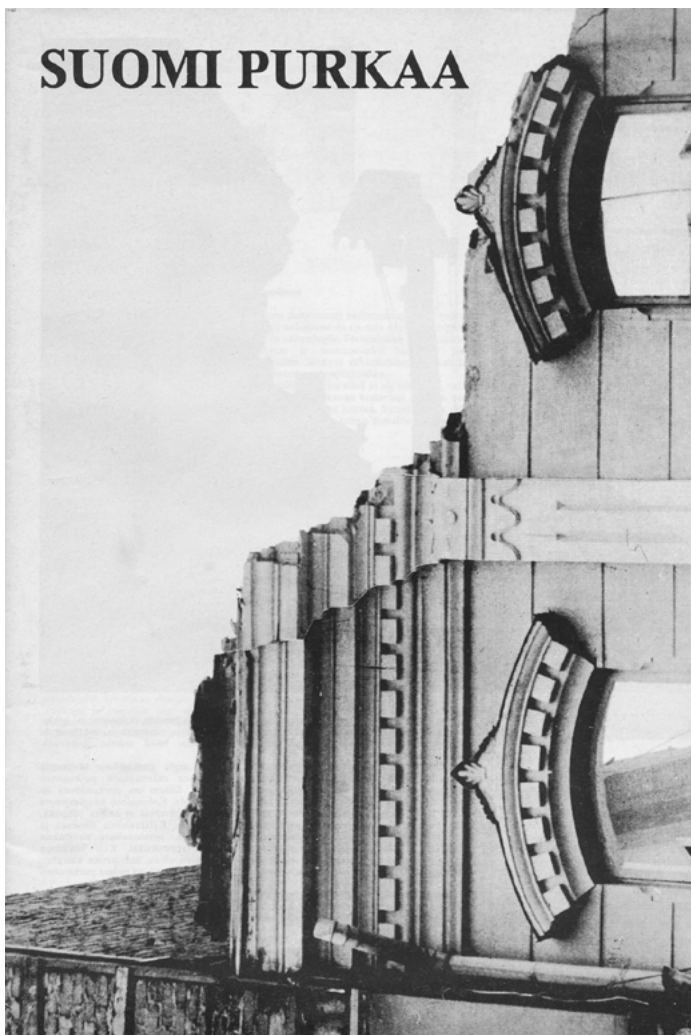
98 Helander & Sundman 1982.

Yhteenvedossa puukaupunkien arvostuksen kasvu tunnistettiin, mutta muutoin tilannetta kuvattiin lohduttomaksi: "On pakko sanoa, että joitakin valikoituja hyviä kohteita ja ympäristöjä lukuun ottamatta tavallinen rakennettu Suomi näyttää pahalta..."⁹⁹ Tekijöiden mukaan säilyttämistä koskevasta keskustelusta huolimatta purkaminen oli jatkunut yhtä vilkkaana kuin ennen. Suojelun saama julkisuus oli johtanut harhakuvitelmaan, että "ympäristöä huuhtoneet muutoksen aallot olisivat laantuneet". Tätä todistivat kylmät tilastot, joiden mukaan 1970-luvun kuluessa ainakin 100 000 asuintaloa oli jätetty tyhjilleen, purettu tai tehty toimistotiloiksi. Se oli suuri luku, kun tuolloin Suomessa oli noin 850 000 rakennusta.¹⁰⁰

Vuonna 1970 järjestetyssä Suomi rakentaa 4 -näyttelyssä oli oma osionsa "Restaurointi ja saneeraus", jossa esiteltiin kolmen monumenttikohteen restaurointia. Näyttely sai opiskelijoilta vastalauseita,¹⁰¹ ja niinpä seuraavassa, vuoden 1976 näyttelyssä olikin

huomattavasti laajempi osa omistettu suojelukaavotukselle, korjaamiselle ja restauroinnille. 1970-luvun jälkipuoliskoa esittelevä Suomi rakentaa 6 -näyttely 1982 sisälsi jo 15 restaurointi- ja saneerauskohdetta. Samana vuonna esillä oli myös *Arkkitehtiopiskelija*-lehden liitteenä ilmestynyt Suomi purkaa -näyttely, jossa kritisoiin hyvän ympäristön ja käyttökelpoisten rakennusten purkamista nostamalla esiin 21 tuhottua ja 24 uhanalaista kulttuurihistoriallisesti arvokasta kohdetta.

Suojelukohteet ja niiden arvostaminen muuttuivat merkittävästi 1970-luvun aikana, ja mielenkiintoista on seurata, miten yhä nuoremmat kohteet saivat virallisen suojelustatuksen. Uusrenessanssi ja jugend nostettiin suojelukohteiksi jo 1970-luvulla.¹⁰² Vuosikymmenen jälkipuoliskolla oli alkamassa uudenlainen aikakausi rakennussuojelussa. Yhtenä keskustelunavaajana toimi Rakennustaiteen museon Abacus-sarjan ensimmäinen julkaisu vuodelta 1979, joka analysoi kansallinen-kansainvälinen-teemalla paitsi kansallisromantiikkaa¹⁰³ myös 1920-luvun

Kuva 13. Vuoden 1982 Suomi rakentaa -näyttelyn rinnalle DEM-SAFA organisoikiertonaäyttelyn Suomi purkaa. Siinä esiteltiin 21 purettua historiallisesti arvokasta kohdetta ja 24 uhanalaista kohdetta. Lohdullista on se, että tuolloin uhanalaisista kohteista valtaosa on myöhemmin onnistuttu suojelemaan.

99 Helander & Sundman 1982, 9, 45, 123.

100 Helander & Sundman 1982, 123.

101 Mikkola 1976, 7.

102 Esim. Lars Sonckin ja Birger Federleyn suunnittelema Tirkkosen talo Tampereella suojeltiin rakennussuojelulailla 1975, Lounatvuori 1991, 66–67; Nissinen, 2017b.

103 Tuomi, Ritva 1979. Vrt. Härö, Merja 1978, 14–15.

pohjoismaista klassismia¹⁰⁴ osoittaen näiden tyyliuuntien merkityksen osana maamme rakennusperintöä ja identiteettiä. Kaavalla suojellun Puu-Käpylän lisäksi haluttiin säilyttää myös muita 1920-luvun klassismia edustavia kohteita. Alvar Aallon suunnittelema Jyväskylän työväentalo (1925) ja Erik Bryggmanin suunnittelema Haartmanin talo Naantalissa (1925–26) esitettiin 1970-luvulla suojeltaviksi rakennussuojelulailla, mutta viralliset suojelupäätökset tulivat vasta seuraavalla vuosikymmenellä.¹⁰⁵

Vuonna 1975 suojeltiin erityislailla ensimmäinen funkis-kohde, arkkitehti Eero Seppälän suunnittelema ja 1934 valmistunut Syvähuokon talo Salossa.¹⁰⁶ Aallon koti- ja ateljeerakennuksesta (1935) Helsingin Riihitiellä tehtiin suojeluesitys 1977, ja lakisuojaus vahvistui neljän vuoden päästä.¹⁰⁷ ”Osuuskauppafunkista” edustava, Erkki Huttusen suunnittelema Auran talo Vihdissä (1938) suojeltiin 1985.¹⁰⁸ Raija-Liisa Heinosen funktionalismi-tutkimus¹⁰⁹ lienee osaltaan vaikuttanut modernin arkkitehtuurin arvostuksen nousuun, samoin kuin Rakennustaiteen museossa 1979 järjestetty, Kirmo Mikkolan kokoama näyttely Funkis – Suomi nykyaikaa etsimässä.

1970-luku oli rakennussuojelussa suurten muutosten aikaa. Yhteenvedon voidaan todeta, että:

- Rakennussuojelu laajeni käsittämään suurempia kokonaisuuksia, ja se kohdistui monumenttien ohella hyvin erilaisiin arkiympäristöihin. Yhä nuoremmat kohteet saattoivat tulla suojelluiksi.
- Rakennussuojelu nähtiin osana yhteiskunnan asunto-, sosiaali- ja maapolitikkaa. Rakennettu ympäristö ei enää ollut yksinomaan riesa, vaan se alettiin nähdä henkisenä ja taloudellisenä voimavarana. Asemakaavasta hiottiin tärkeä suojeluväline, ja korjausrakentamisen rahoitusta parannettiin. Todettiin, että onnistunut toteutus vaatii eri hallintokuntien välistä yhteistyötä.
- Rakennussuojelukomitean mietintö (1974) muokkasi asenteita ja loi hallinnollisen ja teoreettisen pohjan näihin päiviin yltäneelle, ”modernille” suojelutoiminnalle. Uuden rakennussuojelulain valmistelu kesti yli kymmenen vuotta.-
- Näyttävät projektit, kuten Pohjoismainen puukaupunkiprojekti, tuottivat konkreettisia tuloksia: puukaupunkien suojelu ja korjaaminen etenivät, suojelun ja korjaamisen menetelmät kehittyivät, onnistuneet esimerkit kannustivat ja asenteet muuttuivat suojelumenetelmiksi. Moni puukaupunki pelastui täydeltä tuholta.
- Yksittäiset suojelu- ja purkutaistelut – hävitytkin, kuten Verkatehtaan tapaus – saivat julkisuutta ja toimivat tiennäyttäjinä tuottaen lopulta voittoja rakennussuojelulle ja vaikuttaen asukkaiden ja päättäjien mielipiteisiin.
- Kansalaisaktiivisuudella ja kotiseutuliikkeellä oli usein ratkaiseva vaikutus suojeluhankkeiden toteutumiseen. Omaksi koetun arkiympäristön puolustamisessa kansa-

104 Paavilainen 1979. Vrt. Paavilainen 1978, 7–13; Paavilainen 1982.

105 Jyväskylän työväentalon suojeluesitys tehtiin 1976 ja rakennus suojeltiin 1986. Haartmanin talon suojeluesitys tehtiin vuonna 1978 ja rakennus suojeltiin 1983. Lounatvuori 1991, 22–23, 42.

106 Lounatvuori 1991, 60.

107 Lounatvuori 1991, 13–15.

108 Lounatvuori 1991, 75–76.

109 Heinonen 1986, postuumina julkaistu alun perin 1978 valmistunut lisensiaattityö.

Kuva 14. Aleksis Kiven katu 5, Helsinki, KOP-pankin ATK-keskus. 1963 valmistunut rakennus purettiin uudisrakennusten tieltä vuonna 2021. Ilmo Valjakan suunnittelema, vuonna 1974 valmistunut uudempi osa on suojeltu merkinnällä sr-3. Kuva Karita Rytivaara.

laisten valistuneisuus, sitoutuneisuus ja tottelemattomuus osoittautuivat merkitykselliseksi voimaksi. Erilaiset kampanjat, teemapäivät ja koulujen ympäristökasvatus lisäsivät ympäristötietoisuutta ja kannustivat vapaaehtoistoimijoita.

- Tiedotusvälineiden valta ja merkitys päättäjien ja kansalaisten mielipiteen muokkaajana osoittautui keskeiseksi. Mehevät purku- ja riitatapaukset herättivät laajaa kiinnostusta.
- Kansainvälistyminen toi julkisuutta, oppia ja vertaistukea. Erilaiset sopimukset, julistukset, teemavuodet ja yhteistyöfooromit heijastuivat käytännön suojelutoimintaan ratkaisevalla tavalla jo 1970-luvulla. Unescon 1972 hyväksymän Maailmanperintösopimuksen Suomi ratifioi vasta 1987, ja ensimmäisinä kohteina maastamme luetteloon hyväksyttiin Vanha Rauma ja heipuu 1991, Petäjäveden kirkko 1994 sekä Verlan puuhiomo ja pahvitehdas 1996.

Nyt – puoli vuosisataa myöhemmin – on syytä miettiä, miten tämän päivän purkuvimman pyönteissä voimme hyödyntää 1970-luvun kokemuksia, jotta välttyisimme ylilyönneiltä. Olisiko meidän syytä ottaa oppia siitä, miten tuolloin onnistuttiin purkuaallon taltuttamisessa samalla, kun toimittiin energiakriisin ja laman uhan olosuhteissa ja siitä, että oleva arkiympäristö on arvokas voimavara, vaikkei sen arvostaminen vielä olekaan yhteisesti jaettavaa?

Arkkitehti **Maire Mattinen** teki merkittävän elämäntyön suomalaisen rakennusperinnön vaalimisen ja rakennussuojelun kehittämisen parissa. Pitkän uransa aikana hän työskenteli sekä Museoviraston rakennushistorian osastolla että Suomenlinnan hoitokunnassa. 1970-luvulla hän työskenteli Vantaan yleiskaavaosastolla ja sisäasiainministeriön kaavoitus- ja rakennusosastolla tutkijana.

Lähdeluettelo

Painamattomat lähteet

- Alanko, Marja & Mäkinen, Seppo 1980. *Vanhan teollisuusympäristön maankäyttö- ja rakennus-tutkimus*. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtuurin osasto. Raportti 71.
- Helander, Vilhelm 1971. ”Saneeraus – ihanteet ja todellisuus suomalaisessa kaupungissa”. Teoksessa: *Suomalainen kaupunkiperinne* 1971. Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:8, 35–50.
- Helander, Vilhelm 1972. *Saneeraus suomalaisessa kaupungissa, II keskustelua, aatehistoriallista taustaa ja toteutuksia*. Espoo: TKK, Arkkitehtuurihistorian laitos.
- Jallinoja, Riitta 1970. *Saneerauksen vaikutukset saneerattavalla alueella asuviin*. Toiminnallisia selvityksiä 8, moniste. Helsinki: yleiskaavaosasto, kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Jarva, Hilikka; Kalliokoski, Ritva-Liisa; Kalliokoski, Mikko; Laurila, Pekka 1982. *Pispalan rakennuskannan perusparantaminen ja uudisrakentamisen seurantatutkimus I vaihe*. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto. Raportti 75.
- Jokilehto, Jukka 1971. ”Rooman restaurointikeskus”. Teoksessa: *Suomalainen kaupunkiperinne* 1971. Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:8, 58–63.
- Kallio, Leena 1972. *Automarket-tyyppiset suurmymälät kaavoituksessa*. Diplomityö. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Kaupunkitutkimus* 70 -raporttisarja, sisältää useita julkaisuja. Jere Maulan kokoama yhteistyöhanke, jossa mukana olivat Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosasto, Yhdyskuntasuunnittelun laitos (YSL), VTT sekä Helsingin yliopiston sosiologian ja maantieteen laitokset.
- Kautto, Jussi 1971. ”Kaupunkien kasvupolitiikka”. Teoksessa: *Suomalainen kaupunkiperinne* 1971. Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:8, 17–24.
- Kivelä, Tuomas 1971. *Saneerauksen sosiaaliset seuraukset: puretuista taloista muuttaneiden ruokakuntien asumiskohtalot*. Toiminnallisia selvityksiä 9. Helsinki: yleiskaavaosasto, kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsingin yliopiston sosiologian laitos.
- Koskinen, Tarmo & Savisaari, Anja 1971. *Onni yksillä – pesä kaikilla? Tutkimus Amurin ja Tammelan saneerauksesta Tampereen kaupungissa*. Tampere: Tampereen yliopiston tutkimuslaitos.
- Kärki, Pekka 1971. ”Häviääkö kaupunkiperintemme”. Teoksessa: *Suomalainen kaupunkiperinne*. Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:8, 11–16.
- Kuosmanen, Merja 1973. *Selvitys Helsingin kaupungin hallitsemien puutteellisten ja erittäin puutteellisten asuntojen saneerauksen kustannuksista*. Toiminnallisia selvityksiä 22. Helsinki: Helsingin Kaupunkisuunnitteluvirasto, yleiskaavaosasto.
- Lankinen, Markku 1972a. *Asuinalueiden uudelleenkaavoitus asukkaiden kannalta*. Toiminnallisia selvityksiä 15. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto, Helsingin yliopiston sosiologian laitos.
- Lankinen, Markku 1972b. *Puutteellisesti asuvat Helsingissä vuonna 1970. Tutkimus varustetasoltaan erittäin puutteellisissa asunnoissa asuvasta väestöosasta, sen rakenteesta ja oloista*. Toiminnallisia selvityksiä 18. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto.
- Mansikka, Anu 1974. *Katajanokka. Vanhojen asunokerrostalojen kunto ja kunnostettavuus, moniste*. Helsinki: Rakennustaiteen seura.
- Putkonen, Lauri 1979. *Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa. Täydennysselvitys 1978* (Rauman osalta Luotonen, Hannu 1978). Pori: Satakunnan seutukaavaliitto A:120.
- Restauroinnista rakennussuojeluun – rakennuskulttuurin hoitoa sadan vuoden aikana* -näyttelyesitteet 1977 ja 1984. Helsinki: Museovirasto rakennushistorian osasto.
- Saneeraussuunnitelma, osa I* 1972. Saneeraus-suunnitelma: Asuntojen ja asuinympäristön parantamisen lähtökohtia. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto.
- Saneeraussuunnitelma, osa II* 1972. Saneeraus-suunnitelma, ehdotus: Saneeraussuunnitelman päämäärät, toimenpidealuevaraukset ja toimenpidesuosituksiset. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto.
- Saneeraustarkastelu 1974–1983* 1973. Puutteellisen asumisen poistamiseen tähtäävä saneeraustarkastelu toimenpidesuosituksineen. Helsinki: Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston yleiskaavaosasto.
- Suomalainen kaupunkiperinne* 1971. Itä-Suomen Instituutin julkaisusarja B:8.
- Suonto, Yrjö 1981. *Tervakoski: vanhojen rakennusten uudelleenkäyttö*. Raportti 72. Tampere: TTKK, Arkkitehtuurin osasto.
- Tiedotusnäyttely* 1972. Näyttelyluettelo. Helsinki: Museovirasto, Rakennushistorian osasto.
- Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Yhteenveto v. 1979 käytettävissä olevien inventointien pohjalta* 1980. Helsinki:

Sisäasiainministeriö, Kaavoitus- ja rakennus-
osasto.

Vuorinen, Pekka 1972. *Pientaloalueiden saneeraus-
kustannusselvitys*. Helsinki: Helsingin kaupunki-
suunnitteluvirasto.

Sähköiset lähteet

El Harouny, Elisa 2020. ”Pohjoismainen puukau-
punkiprojekti 1972”. *Sadan vuoden satoa*,
Museovirasto.
[http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/
pohjoismainen-puukaupunkiprojekti-1972](http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/pohjoismainen-puukaupunkiprojekti-1972)
(haettu 11.8.2026).

European Charter of the Architectural Heritage
– 1975. <https://rm.coe.int/09000016807aac18>
(haettu 11.8.2026).

Härö, Mikko & Kärki, Pekka 2020. ”Rakennussuo-
jelukomitean mietintö”. *Sadan vuoden satoa*,
Museovirasto [http://www.sadanvuodensatoa.fi/
fi/artikkelit/rakennussuojelukomitean-mietinto](http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/rakennussuojelukomitean-mietinto)
(haettu 11.8.2026).

Kuitunen, Hannele 2019. ”Amuri – kerrostaloalue
Tampereen keskustan kupeessa”. *Rakennettu
hyvinvointi*, Museovirasto.
[https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/
asumisen-alueet/amuri](https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/asumisen-alueet/amuri) (haettu 11.8.2026).

Järnäck, Margaretha. ”Taiteilija Louis Sparre Vanhan
Porvoon pelastaja”. Porvoon museo ja Itäväylä
esittää. [https://www.youtube.com/watch?v=
1oaokygfMVw](https://www.youtube.com/watch?v=1oaokygfMVw) (haettu 11.8.2026).

Kivilaakso, Aura 2017. *Suojelevat Sanat: Puu-Käpylän
Kaavoituskiiista Esimerkkinä Vaikuttavasta
Kulttuuriympäristön Asiantuntijaviestinnästä*.
Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
<https://www.utupub.fi/handle/10024/134585>
(haettu 11.8.2026).

Kärki, Pekka 2020. ”Rakennushistoriallinen toimisto
kulttuuriympäristön vaalimisen pioneeriaikana”.
Sadan vuoden satoa, Museovirasto.
[http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/
rakennushistoriallinen-toimisto-
kulttuuriympariston-vaalimisen-pioneeriaikana](http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/rakennushistoriallinen-toimisto-kulttuuriympariston-vaalimisen-pioneeriaikana)
(haettu 11.8.2026).

Laamanen, Irja 2017. ”Purkuvimma 1950- ja
1960-luvuilla – Suomen yksityistäminen 2017”.
Uusi Suomi, blogi. [https://puheenvuoro.
uusisuomi.fi/ilgron11/229511-purkuvimma-
1950-ja-1960-luvuilla-suomen-
yksityistaminen-2017/](https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/ilgron11/229511-purkuvimma-1950-ja-1960-luvuilla-suomen-yksityistaminen-2017/) (haettu 11.8.2026).

Lahti, Juhana 2020. ”Kaavoituslainsäädäntö ja
kaupungistuvan hyvinvointiyhteiskunnan suun-
nittelu 1945–1990”. *Rakennettu hyvinvointi*.

Museovirasto. [https://www.museovirasto.fi/
uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_
kasvun_kaavoitus_ja_asumisen_alueet/
Kaavoituslainsaadanto_ja_kaupungistuvan_
hyvinvointiyhteiskunnan_suunnittelu_
1945-1990.pdf](https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_kasvun_kaavoitus_ja_asumisen_alueet/Kaavoituslainsaadanto_ja_kaupungistuvan_hyvinvointiyhteiskunnan_suunnittelu_1945-1990.pdf) (haettu 11.8.2026).

Lähtenmäki, Marja 2017. *Tammerkosken kansal-
lismaisema teollisuusperintönä verkatehtaasta
Finlaysoniin 1965–2005*. Väitöskirja. Helsinki:
Helsingin yliopisto. [https://helda.helsinki.fi/
items/3a476dbb-119f-49dc-8d16-9f5e208fd559](https://helda.helsinki.fi/items/3a476dbb-119f-49dc-8d16-9f5e208fd559)
(haettu 11.8.2026).

Mattinen, Maire 2020. ”Verkatehdas teki suoje-
luhistoriaa 1974–77”. *Sadan vuoden satoa*.
Museovirasto. [http://www.sadanvuodensatoa.fi/
fi/artikkelit/verkatehdas-teki-suojeluhistoriaa-
1974-1977](http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/verkatehdas-teki-suojeluhistoriaa-1974-1977) (haettu 11.8.2026).

Maxi. Leppävaara: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Maxi>
(haettu 11.8.2026).

Nissinen, Hannes 2017a. ”Vanhan Helsingin arvotalot
revittiin surutta alas 1960-luvulla – HS:n
vaihtokuvat näyttävät 50 esimerkkiä puretuista
taloista”. *HS Kaupunki*. [https://www.hs.fi/
kaupunki/art-2000005502023.html](https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005502023.html) (haettu
11.8.2026).

Nissinen, Hannes 2017b. ”Arkkitehti Theodor Höijer
teki Helsingistä Wieniä tai Pariisia – iso osa
hänen suunnittelemistaan taloista lanattiin
matalaksi 1960-luvulla”. *HS kaupunki*. [https://
www.hs.fi/kaupunki/art-2000005502006.html](https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005502006.html)
(haettu 11.8.2026).

Rajaniemi, Juho 2019. ”Kasvun kaavoitus”. *Sadan
vuoden satoa*, Museovirasto.
[https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/
kaupunkien-kasvun-kaavoitus/kasvun-kaavoitus](https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/kaupunkien-kasvun-kaavoitus/kasvun-kaavoitus)
(haettu 11.8.2026).

Sommar, Heidi, 2012. ”Turun tauti koitui monien
rakennusten kohtaloksi”. *YLE Elävä arkisto*.
[https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/10/
turun-tauti-koitui-monien-rakennusten-kohta-
loksi](https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/01/10/turun-tauti-koitui-monien-rakennusten-kohtaloksi) (haettu 11.8.2026).

Painetut lähteet

Lehtiartikkelit:

Badermann, Elmar 1979. ”Puukaupunkien suoje-
lu-kaavat”. *Suomen Kunnallislehti* 14/1979.

Hagner, Marita 1972. ”Pohjoismainen puukaupunki /
tutkimusprojekti”. *Arkkitehti* 6/1972, 22–25.

Helander, Vilhelm 1972a. ”Suomalainen Puukau-
punki”. *Arkkitehti* 6/1972, 30–35.

Helander, Vilhelm 1972b. ”Saneeraus – ihanteet

- ja todellisuus suomalaisessa kaupungissa”. Eripainos *Suomen Kunnallislehti* 2/1972: Häviääkö suomalainen kaupunkiperinne?, 10–16.
- Helander, Vilhelm 1976. ”Luennon sijasta. Mietteitä Alvar Aallon arkkitehtuurista, esitetty arkkitehtiosaston pihalla Otaniemessä 14.5.1976”. *a – arkkitehtiopiskelija* 1–2/1976, 4–5.
- Helander, Vilhelm 1977a. ”Suunnittelun ehdot”. *Arkkitehti* 1/1977, 28–29.
- Helander, Vilhelm 1977b. ”Uusi rakennus vanhassa kaupungissa”. *Arkkitehti* 5/1977, 16–21.
- Helander, Vilhelm 1977c. ”Rakennussuojelun nykytila”. *a – arkkitehtiopiskelija* 1–2/1977, 7–8.
- Helander, Vilhelm 1979. ”Helsingin keskusta – julkinen kaupunkitila vai rakennusoikeuden kaatopaikka”. *a – arkkitehtiopiskelija* 3–4/1979, 19–21.
- Härö, Elias 1979. ”Teollisen ympäristömme kulttuurimerkitys”. *Tiili* 2/1979, 18–21.
- Härö, Merja 1978. ”Kansalliset piirteet suomalaisessa arkkitehtuurissa”. *a – arkkitehtiopiskelija* 2–3/1978, 14–15.
- Järventaus, Esko 1962. ”A propos: Käpylän puutarha-kaupunki in memoriam”. *Arkkitehti* 3/1962, 5–7.
- Kaila, Panu 1980. ”Rakennusten hoito ja korjaus”. Eripainos: Perinteisen ympäristön kunnostamisopas. *Kotiseutu* 3/1980, 78–92.
- Kallio, Leena 1972. ”Suomen puukaupunkien kaavoitus”. *Arkkitehti* 6/1972, 38–43.
- Knapas, Rainer 1977. ”Industrial Archaeology in Finland”. *Historisk Tidskrift för Finland* 4/1977.
- Kärki, Pekka 1971. ”Vanha Porvoo. Porvoon empi-rekaava vuodelta 1832”. *Arkkitehti* 3/1971, Eripainos, 2–4.
- Kärki, Pekka 1972a. ”Häviääkö kaupunkiperin-teemme?”. *Suomen Kunnallislehti* 2/1972, Eripainos: Häviääkö suomalainen kaupunkiperinne?, 6–10.
- Kärki, Pekka 1972b. ”Vanhan puutalon kunnostaminen”. *Arkkitehti* 6/1972, 49.
- Kärki, Pekka 1982. ”Se koira on älähtänyt”. *Arkkitehti* 4–5/1982, 72–73.
- Paavilainen, Simo 1978. ”1920-luvun klassismi – varjoko vain”? *a – arkkitehtiopiskelija* 2–3/1978, 7–13.
- Sundman, Mikael 1976. ”Vaihtoehtoisesta kaupunkisuunnittelusta”. *a – arkkitehtiopiskelija* 1–2/1976, 16–17.
- Suomi purkaa 1982* -näyttelyopas. *a – arkkitehtiopiskelija* 4/1981, liite ja lisäksi erikoispainos, DEM-SAFA:n työryhmä (Härö, Merja; Iivonen, Risto; Kaasinen, Esko; Mattinen, Maire; Puurunen, Hannu; Valkama, Ilkka).
- Valanto, Sirkka 1974. ”Restaurointiseminaari Suomenlinnassa”. *Arkkitehti* 7/1974, 45–48.
- Wickberg, Nils Erik 1972. ”Arkkitehtuuri ja ajan henki. Jäähyväisluento Teknillisessä korkeakoulussa. 5.10.1972”. *Arkkitehti* 6/1972, 53–59.
- Kirjallisuus:**
- Asuinympäristön suunnitteluperiaatteet* 1975. Helsinki: Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Asuntojen ja asuinympäristöjen saneerauksen suunnittelu kunnassa* 1979. Helsinki: Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto / Asuntohallitus.
- Badermann, Elmar 1990. *Täydennysrakentaminen vanhassa ympäristössä*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- von Bagh, Peter 2007. *Sininen laulu. Itsenäisen Suomen taiteiden tarina*. Helsinki: WSOY, 341–345.
- Böök, Netta 2018. ”Suomi purkaa ja korjaa”. Teoksessa Harri Hautajärvi (toim.): *Rakennetun Suomen tarina*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 266–277.
- Ehrström, Margareta; Kärki, Pekka; Mattinen, Maire & Salastie, Riitta 2015. ”European Architectural Heritage year 1975 – Reflections in Finland”. Teoksessa Michael Falser & Wilfried Lipp (toim.): *Eine Zukunft für unsere Vergangenheit. A Future for Our Past. The 40th anniversary of European Architectural Heritage Year (1975-2015)*. Berlin: Henrik Bässler verlag, 349–357.
- El Harouny, Elisa ym. (toim.) 1995. *Suomalaisia puukaupunkeja. Hoito, kaavoitus ja suojele*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Heikkinen, Pekka (toim.) 2020. *Puu-Käpylä 100 vuotta = Wooden Käpylä 100 years*. Helsinki: Parus Verus.
- Heimala, Aarne (toim.) 1964. *Rakennusmuistomerkimme ja niiden suojele*. Suomen UNESCO-toimikunta. Porvoo: WSOY.
- Heinonen, Raija-Liisa 1986. *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Helander, Vilhelm 1980. ”Suomalainen kaupunkiympäristö – perinne vailla turvaa”. Teoksessa Kirmo

- Mikkola (toim.): *Genius Loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 90–107.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1970. *Kenen Helsinki: Raportti Kantakaupungista 1970*. Helsinki: WSOY.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1972. *Saneraus suomalaisessa kaupungissa*. Helsinki: Asuntohallitus, Tutkimus- ja suunnitteluosasto.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1982. *Miltä näyttää maamme. Ympäristön muutos ja rakennusperinnön kohtalo*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Helander, Vilhelm & Rista, Simo 1995. *Suomalainen rakennustaide. Modern Architecture in Finland*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Härö, Elias & Kaila, Panu 1976. *Pohjalainen talo. Rakentajan opas*. Helsinki: Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliitto, Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto, Svenska Österbottens Landskapsmuseum.
- Härö, Elias & Koskinen, Helinä 1999. ”Tehdassalista teolliseen maisemaan. Teollisuusperinnön tutkimusta ja suojelua”. Teoksessa Marja Terttu Knapas (toim.): *MUISTOMERKKI, rakennetun historian ulottuvuuksia*. Helsinki: Museovirasto, 144–153.
- Härö, Merja ym. 1980. *Viihtyisä ympäristö. Ympäristökasvatuksen virikekirja, julkaisu 1*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto.
- Härö, Merja 1981. *Työväenasunnot*. Näyttely. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Härö, Mikko 1987. ”Seutukaavaliittojen kulttuurihistorialliset inventoinnit”. Teoksessa Jussi Rautsi ym. (toim.): *Rakennussuojelu*. Helsinki: Ympäristöministeriö, 29–35.
- Härö, Mikko & Santaholma, Kaija 1999. ”The Administration of building conservation”. Teoksessa Maire Mattinen ym. (toim.): *Monuments and Sites, Finland. ICOMOS 12th General Assembly Mexico 1999*. Helsinki: ICOMOS Finland, 29–33.
- Härö, Mikko 2010. ”Maan museotoimen kivijalka eli Museoviraston ja Suomen kansallismuseon historiaa”. Teoksessa Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen (toim.): *Suomen museohistoria*. Helsinki: SKS, 129–152.
- Rakennuslainsäädännön uudistaminen. Periaatemietintö* 1974. Komiteamietintö 1974:44. Helsinki: Kaavoitus- ja rakennusasiain neuvottelukunta.
- Kaila, Panu 2000. ”Peruskorjauksen historiaa”. Teoksessa Sirkka Köykkä (toim.): *Rakennusperintö ja paikallisuus. Artikkeleita*. Tampere: TTKK, Arkkitehtuurin historian ja teorian laitos, 52–100.
- Kairamo, Maija 1993. ”Neljännesvuosisata restauroidtia”. Teoksessa Maija Kairamo ym. (toim.): *Rakennettu aika – Built Time. ICOMOSin Suomen osasto 25 vuotta*. Helsinki: ICOMOS Suomi, 114–122.
- Kairamo, Maija 2006. *Restaurointitappeja aikaraitteella. Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia*. Espoo: Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25.
- Kasanen, Ritva & Ahonen, Josti 1973. ”Puu-Vallila ei kivimuureja kaipaa”. Teoksessa Timo Teräsvirta (toim.): *Parempaan ympäristöön*. Jyväskylä: Gummerus, 17–37.
- Kervanto Nevanlinna, Anja 2012. *Voimat, jotka rakensivat Helsinkiä 1945–2010. Helsingin historiaa vuodesta 1945, 4*. Helsinki: Otava.
- Klami, Hannu Tapani 1982. *Turun tauti – kansanvallan kriisi suomalaisessa ympäristöpolitiikassa*. Juva: WSOY.
- Koivula, Jukka & Nurmi-Nielsen, Anna 1982. ”Säilytettävä, mutta mitä ja miten”. Teoksessa *Vanha Rauma. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja*. Helsinki: Valtion Painatuskeskus/Kauppakirjapaino Oy, 16–20.
- Kunnas, Kirsi 1973. ”Taistelu Tampereen Kauppahallin virastotalosta”. Teoksessa Timo Teräsvirta (toim.): *Parempaan ympäristöön*. Jyväskylä: Gummerus, 95–111.
- Kuosmanen, Merja 1972. *Kottby trädgårdsstad. Ett upprustningsproblem i Helsingfors*. Den nordiska trädstaden. Ett forskningsprojekt om bevarandeproblem av ICOMOS och Nordens riksantikvarier. Helsingfors: Kuriiri Oy.
- Kärki, Pekka 1987. ”Miten Vanha Raahe huomattiin suojella”. Teoksessa Pekka Kärki ym. (toim.): *Muistomerkki – Kirjoituksia Antero Sinisalolle*. Helsinki: Yliopistopaino, 139–152.
- Kärki, Pekka 1993. ”Puukaupunkien suojelu”. Teoksessa Maija Kairamo ym. (toim.): *Rakennettu aika – Built Time. ICOMOSin Suomen osasto 25 vuotta*. Helsinki: ICOMOS Suomi, 62–72.
- Kärki, Pekka 1999. ”The Conservation of Wooden Towns”. Teoksessa Maire Mattinen ym. (toim.): *Monuments and Sites, Finland. ICOMOS 12th General Assembly Mexico 1999*. Helsinki: ICOMOS Finland, 103–111.
- Kärki, Pekka 2001. ”Puukaupungista kivikaupungiksi”. Teoksessa Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.): *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Helsinki: Ympäristöministeriö, Museovirasto, Rakennustieto Oy, 73–81.

- Kärki, Pekka 2010. ”Rakennussuojelu museotoimen tehtäväkentässä”. Teoksessa Susanna Pettersson & Pauliina Kinanen (toim.): *Suomen museohistoria*. Helsinki: SKS, 47–61.
- Kärki, Pekka & Mansikka, Mikko 1987. ”Rakennettu ympäristö voimavarana”. Teoksessa Jussi Rautsi & Kaija Santaholma (toim.): *Rakennussuojelu*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Lounatvuori, Irma (toim.) 1991. *Suojellut talot. rakennussuojelulla suojellut rakennukset ja alueet 1965–1990*. Helsinki: Museovirasto.
- Lounatvuori, Irma & Putkonen, Lauri (toim.) 2001. *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Helsinki: Ympäristöministeriö, Museovirasto, Rakennustieto Oy.
- Lundsten, Bengt 1993. ”Edelläkävijä – Puu-Käpylä”. Teoksessa Maija Kairamo ym. (toim.): *Rakennettu aika – Built Time. ICOMOSin Suomen osasto 25 vuotta*. Helsinki: ICOMOS Suomi, 73–83.
- Manninen, Antti 2005. *Puretut talot – sata tarinaa Helsingistä*. Helsinki: Helsingin Sanomat.
- Markelin, Antero 1980. ”Kaupunkikeskustan kuolema ja elämä”. Teoksessa Kirmo Mikkola (toim.): *Genius Loci. Otto-I. Meurmanin 90-vuotisjuhla-kirja*. Helsinki: Rakennuskirja Oy, 62–69.
- Mattinen, Maire 1985a. *Puukaupunkien suojelu*. Helsinki: Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Mattinen, Maire 1985b. *Teollisuusympäristöt: Teollisuusympäristöjen dokumentointi, tutkimus ja suojelu Suomessa*. Helsinki: Työväenperinne.
- Mattinen, Maire 1987a. ”Rakennussuojelu kaupunkisuunnittelun lähtökohdaksi”. Teoksessa Jussi Rautsi & Kaija Santaholma (toim.): *Rakennussuojelu*. Helsinki: Ympäristöministeriö, 82–91.
- Mattinen, Maire 1987b. ”Teollisuushallin nousu rakennusmuistomerkiksi”. Teoksessa Pekka Kärki ym. (toim.): *Muistomerkki – Kirjoituksia Antero Sinisalolle*. Helsinki: Yliopistopaino, 177–198.
- Maula, Jere 1992. ”Arkkitehdit ja kaupunkirakentaminen 1969- ja 70-luvuilla”. Teoksessa Pekka Korvenmaa (toim.): *Arkkitehdin työ. Suomen arkkitehtiliitto 1892–1992*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 179–193.
- Meurman, Otto-I. 1964. ”Johdannoksi”. Teoksessa Aarne Heimala (toim.): *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu*. Suomen UNESCO-toimikunta. Porvoo: WSOY. 7–12.
- Metsäranta, Pirkko 2010. *Kämpistä Finlaysonin Pikkupalatsiin: puoli vuosisataa rakennussuojelua. Hallintohistoriallinen dokumentti ja muistelmia*. Helsinki: Rakennustaiteen seura.
- Miettinen, Esko 1985. *Vanhojen teollisuusrakennusten uusi käyttö. Yhdeksän kohdetta Keski-Euroopasta*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Mikkola, Kirmo 1976. ”Suomi rakentaa”. Teoksessa Jarmo Maunula (toim.): *Suomi rakentaa 5*. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto, 5–7.
- Museotoimen aluehallintokomitean mietintö* 1973. Komiteamietintö 1973:13. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Mustonen, Pertti 2010. *Kaupungin sielua etsimässä. Kertomus Helsingin kaupunkisuunnittelusta Bertel Jungista nykyaikaan*. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Nermes, Maarit & de Anna, Pauliina 2019. *Kuka kuntaa kaavoittaa – Tapaus Turku*. Turku: Nomerta Kustannus.
- Niinikoski, Eero 2001. *Verla – Ainutlaatuinen teollisuusmuistomerkki*. Jyväskylä: Gummerus.
- Nuto, Tiina 1993. *Huojuvat talot: Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys ry 20 vuotta*. Pirkanmaan perinnepoliittinen yhdistys.
- Osara, Leo ym. 1976a. *Asuinrakennusten perusparannusopas osa I*, Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Osara, Leo ym. 1976b. *Asuinrakennusten perusparannusopas osa II*, Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Paavilainen, Simo 1979. ”1920-luvun klassisismi ja klassillinen perinne Suomessa”. Teoksessa Igor Herler ym. (toim.): *Abacus, yearbook 1979*. Helsinki: Rakennustaiteen museo, 98–134.
- Paavilainen, Simo (toim.) 1982. *Nordisk Klassicism - Nordic Classicism 1910-1930*. Helsinki: Rakennustaiteen museo.
- Putkonen, Lauri 1989. *Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat teollisuusympäristöt*. Helsinki: Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Putkonen, Lauri 2001. ”Tehdasrakennusten uudet käyttäjät”. Teoksessa Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.): *Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja*. Helsinki: Ympäristöministeriö, Museovirasto, Rakennustieto Oy, 128–130.
- Putkonen, Lauri 2018. ”Tehtaita ja tehtaalaisia”. Teoksessa Harri Hautajärvi (toim.): *Rakennetun Suomen tarina*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 229–257.
- Rakennuskulttuurin luettelointi 1979/1984*. Museovirasto, rakennushistorian osasto. Julkaisu No 8 1/1979 ja 2. tarkistettu painos. Julkaisu N:o 15, 1/1984. Helsinki: Museovirasto.

- Rakennuslainsäädännön uudistaminen. Periaatemietintö* 1974. Kaavoitus- ja rakennusasiain neuvottelukunta, Komiteamietintö 1974:44. Helsinki: Kaavoitus- ja rakennusasiain neuvottelukunta.
- Rakennussuojelukomitean mietintö* 1974. Komiteamietintö 1974:80. Helsinki: KKP/Valtion painatuskeskus.
- Rakennusten säilyttäminen kaavoituksessa ja rakentamisessa* 1978. Helsinki: Sisäasiainministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Rautsi, Jussi & Santaholma, Kaija (toim.) 1987. *Rakennussuojelu*. Helsinki: Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Riekk, Helena; Puurunen, Hannu & Ruotsalainen, Kimmo, 1978. *Maatilojen asuinrakennusten korjausopas*. Kuopio: Pohjois-Savon perinnepoliittinen yhdistys.
- Suomi rakentaa 1965–1970 (Suomi rakentaa 4)* 1970. Jarmo Maunula (toim.). Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto.
- Suomi rakentaa 5* 1976. Jarmo Maunula (toim.). Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto.
- Suomi rakentaa 6* 1981. Marja-Riitta Norri (toim.). Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, Suomen Arkkitehtiliitto, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto.
- Tanner, Markku (toim.) 1974. *Omaleimaisuus rakentamisessa ja kaavoituksessa*. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.
- Trästäder i Norden. Den Nordiska trästaden 1. Ett forskningsprojekt om bevarandeproblem initierat av ICOMOS och Nordens riksantikvarier* 1971. Stockholm.
- Trästäder i Norden 1. En presentation av trästäder in Finland, Norge, Sverige, på Färöarna och Island* 1973. Stockholm.
- Tuomi, Ritva 1979. ”Kansallisen tyylin etsimisestä”. Teoksessa Igor Herler ym. (toim.): *Abacus, yearbook* 1979. Helsinki: Suomen rakennustaitteen museo, 57–95.
- Uusikaupunki, Raumankari, Forsby. Kehittyvän kulttuuriympäristön suojelu detaljikaavoituksessa* 1975. Helsinki: Museoviraston rakennushistorian osasto.
- Vanha Porvoo. Vanhan Porvoon rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma* 1972. Porvoo: WSOY.
- Vanha Rauma. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja* 1982. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Wickberg, Nils Erik 1964. ”Uusrenessanssin ja jugendtyylin kaupunkikuvan säilyttäminen Helsingissä”. Teoksessa Aarne Heimala (toim.): *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu*. Porvoo: WSOY, 167–178.
- Wickberg, Nils Erik 1993 (1982). ”Hävittää ja uudistaa”. Teoksessa Maija Kairamo ym. (toim.): *Rakennettu aika – Built Time. ICOMOSin Suomen osasto 25 vuotta*. Helsinki: ICOMOS Suomi, 41–54.

Byggnadsvård på 1970-talet

Kontroverser och utveckling

Maire Mattinen

1960- och 1970-talen minns man som en period då ett aldrig tidigare skådat antal byggnader revs i Finland. Senare har man till och med talat om den mest rivningsintensiva perioden, där inte ens nyrenässans- och jugendhusen – som idag självklart betraktas som värdefullt kulturarv – skonades. Man talade om "Turku-sjukan", och områden som Puu-Käpylä i Helsingfors och Pispala i Tammerfors skulle ha gått förlorade om inte olika medborgargrupper och arkitektkåren hade väckts till liv för att motsätta sig den utveckling som verkade oundviklig.

Maire Mattinen går i sin artikel igenom denna period i den finska arkitekturhistorien, som också ledde till att byggnadsvård samt skyddet av större områdeshelheter och industrimiljöer började få en rättslig ställning och etableras som en del av utvecklingen av den bebyggda miljön. Artikeln är mycket aktuell, eftersom rivningstakten i Finland under 2020-talet har varit ännu högre än för 50 år sedan. I slutet av sin artikel ställer Mattinen frågan: "Hur kan vi, mitt i dagens rivningshysteri, dra nytta av erfarenheterna från 1970-talet för att undvika överdrifter? Borde vi dra lärdom av hur man då lyckades tygla rivningsvågen samtidigt som man agerade under förhållanden präglade av energikris och hot om recession, och av insikten att den befintliga vardagsmiljön är en värdefull resurs, även om uppskattningen av den ännu inte är allmänt delad?"

Arkitektur- och designmuseet publicerar artikeln för att hedra Maire Mattis, som plötsligt gick bort den 8 september 2025, och hennes omfattande livsgärning inom byggnadsvården. Artikeln publicerades 2023 i museets bok *Ett decennium av omvälvningar: Vardag, idéer och arkitektur i 1970-talets Finland*.

Building Preservation in the 1970s

Controversies and Developments

Maire Mattinen

The 1960s and 1970s are remembered as a period when an unprecedented number of buildings were demolished in Finland. It has since been described as the most intensive period of demolition, from which even Neo-Renaissance and Art Nouveau buildings – now widely regarded as valuable cultural heritage – were not spared. There was talk of the 'Turku disease', and areas such as Puu-Käpylä in Helsinki and Pispala in Tampere would have been lost had it not been for various groups of citizens and the architectural community rising up to oppose what seemed an inevitable trend.

In her article, Maire Mattinen examines this period in Finnish architectural history, which also led to the protection of buildings, as well as that of wider neighbourhoods and industrial environments, gaining legal status and becoming an established part of the development of the built environment. The article is highly topical, as the pace of demolition in Finland in the 2020s has been even more intense than it was 50 years ago. At the end of his article, Mattinen asks: 'In the midst of today's demolition frenzy, how can we draw on the experiences of the 1970s to avoid going too far? Should we not learn from how, at that time, we managed to curb the wave of demolition whilst operating under the threat of an energy crisis and recession, and from the realisation that our existing everyday

environment is a valuable resource, even if this appreciation is not yet widely shared?’

The Architecture and Design Museum Helsinki is publishing this article to honour the life’s work of Maire Mattinen, who passed away suddenly on 8 September 2025, in the field of building conservation. The article was previously published in the museum’s book *A Decade of Change: Everyday Life, Ideals and Architecture in 1970s Finland* in 2023.
